

**БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНСЬКОГО
ДЕРЖАВНИКА**

СВЯТОСЛАВ ДОЛЕНГА

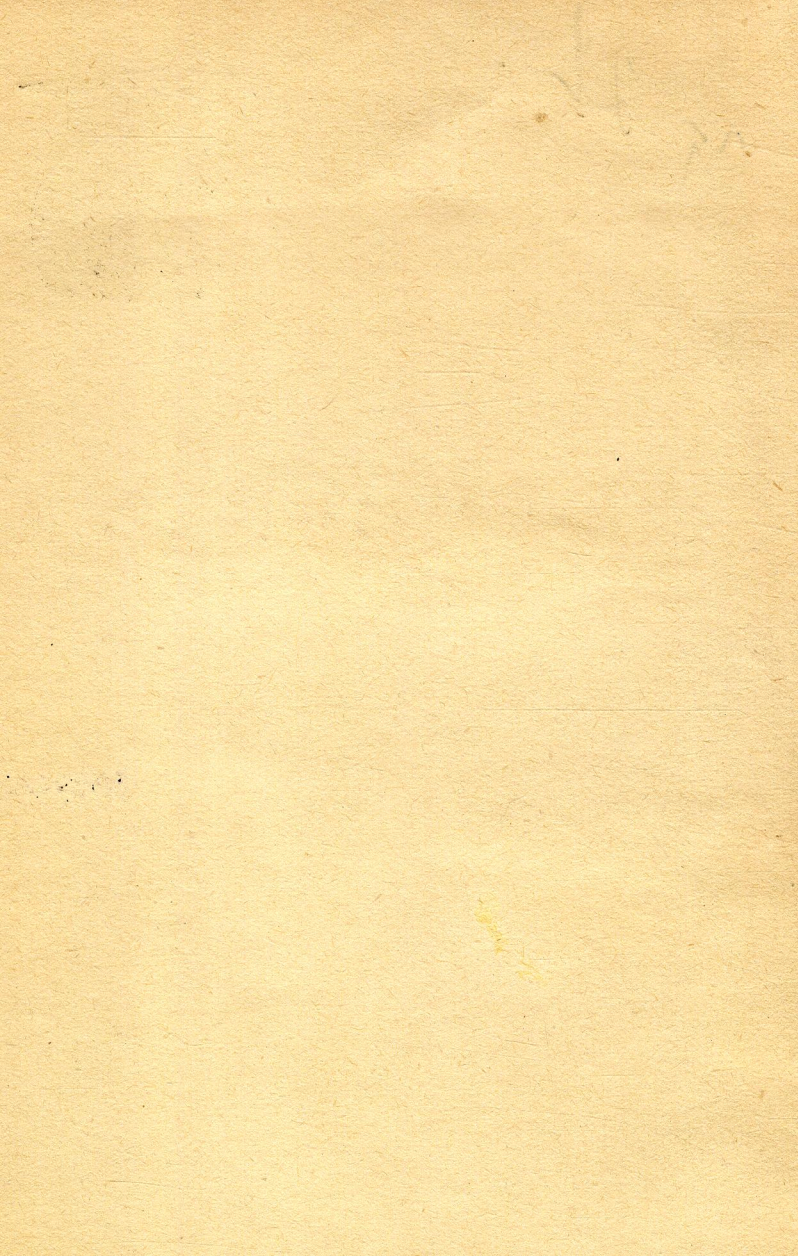
127

ДОНЦОВЩИНА

ср. 24 июня

06
10
БІБЛІОТЕКА УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНИКА

ТОМ III.

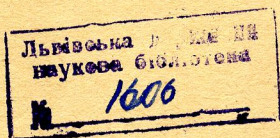
СВЯТОСЛАВ ДОЛЕНГА

2616
Нак. Льв. обл.
н 29(17) - 1941
ДОНЦОВЩИНА

ВАРШАВА
ВАРЯГ
1 9 3 8

Редагують: А. Крижанівський і Б. Ольхівський.

П Е Р Е Д М О В А

Українській інтелектуальній еліті добре відомі кипучий південний темперамент і вигострене перо Святослава Доленги, перо-шпага майстра-віртуоза політично-публіцистичного й літературно-критичного фехтунку.

Раз-у раз виблискує ця шпага й завдає дошкульні удари. Поривна брутальність блискавкових атак Доленги багатьох лякає й згіршує, незамасковані вибухи жагучого гніву відштовхують ідиліків. Але в цих неідилічних своїх методах боротьби Святослав Доленга завжди залишається вірний сформулованому в своїх „Уривках з щоденника” ідеалові неідилічної України.

Річ для нас найважливіша це не темперамент Доленги, не його блискучі стилістичні досягнення. Питання найсутніше: кого бе Доленга, чому, за що й нащо?

Відповідь на це питання дає огляд публіцистичної діяльності Доленги від самого її початку аж по цей день. Всі його праці мають спільне спрямування. Завжди він у них стоїть на сторожі найвищих центральних українських позицій. На них звернена вся його увага. Завжди виступає він проти спроб підмінення, фальшування головної осі України, проти всіх спроб поставити на найвищому шпилі українських змагань і видавати за світильник-дороговказ ті блудні вогники, що змушують топтатися й блудити серед нагороїженої небезпеками епохи.

Була ж спроба очолити Україну „династією” „монархом”, що на його маєстат могли б молитися, спраглі конкретного втілення власної державності, українські душі. Документальна, ніким ніколи в найменшій подробиці не збита „Скоропадщина” С. Доленги роздерла штучно-змонтовані декорації, і показала за ними нужденну поstatь слабоумного й слабодухого царського генерала. Розвіяла легенду про „українську” династію, що спиралася на живий, зовсім не легендарний традиції, найгірший традиції малоросійського царепоклонства.

З почуттям повної відповідальності за свої слова й з найглибшим переконанням, що в майбутньому — в історичному аспекті—знайдуть вони повне потвердження, зазначую, що опублікування „Скоропадщини” було великою заслугою перед Українською Справою. Було сміливим і активним протиставленням історичному злочинові різних Назаруків і Палієвих, які й досі намагаються звязувати патріотизм галицьких і закарпатських Українців з іменем Скоропадських. Справді жадний найлютіший ворог не міг би вигадати нічого для себе кориснішого ніж використання фатальної ігноранції галицького громадянства в великоукраїнських справах, безумне поєднання великих моральних скарбів цього громадянства з брудною й навіки програною всеросійсько-білогвардейською справою. Вистане уявити собі синів Галичини, які б прийшли на Велику Україну з найкращими намірами, з найбільшою самопосвятою битися за зненавиджене цією Україною, нітрохи не менше ніж большевицьке ярмо, імя Скоропадських, щоб зрозуміти чому й нащо зводив свій перший двобій Святослав Доленга.

По „українському монархові” прийшла черга на іншу людину, що гострими ліктями пробувала пропхатися значно вище, ніж мала право,

на найвищий шпиль української дійсності, на найвищі шаблі української гієрархії вартостей, і в безмежній своїй писі, в страху перед „конкурентією” вищих вартостей, що кидали — в порівняльному аспекті — темну тінь на цю пиху, дійшла до одвертої непошани самого Вождя-Мученика.

Знов виринає питання: чому й нащо Святослав Доленга й ціла група його одностудців, націоналістів-державників виступили так гостро проти д-ра Донцова, публіциста, що на його писаннях виховувалися й зазнали на собі великого їх впливу? Чому вони, приймаючи і акцептуючи значну частину того акту обвинувачення проти „соціал-ідіотів”, федералістів, драгоманівців, „травойдів” і т. д., що в його складання й обгрунтування вложив д-р Донцов багато праці й хисту, йдуть, проте, власними, а не донцовськими стежками.

Нікого не переконає д-р Донцов, ставлячи знак рівності між цією групою своїх противників і тими персонажами, що їх обвинувачення дало йому сучасну його позицію в українській політичній літературі: старозавітними пацифістами, демократами, інтернаціоналістами й партійниками. Самі до цього часу щасливо законсервовані заповідні екземпляри с.-р. і с.-д. напевно не признаються до нових „родичів”. Інша річ, що ми, багато молодші за д-ра Донцова, зустрічаємося з пережитками довоєнної ментальности значно частіше в історичній перспективі, ніж в умовах актуальної дійсності, і цей факт надає трохи інакше зафарблення нашому до них відношенню. Для нас може бути актуальною справа конкретного, практичного усунення якогось пережитка з тої чи іншої ділянки зорганізованої національної чи державної праці. Але жити весь час розгризанням і переживуванням давно вижи-

тих і видохлих, скомпромітованих історичним досвідом світоглядів і теорій, вкладати до цієї праці всі сили розуму й серця — не можемо. Не можемо зробити цієї приємности д-рові Донцову. Коли читаємо його статті в останніх річниках „Вістника” з багатьма дуже цінними поуками та порадами діячам 1917 р., то жалуємо тільки, що д-р Донцов не надрукував цих статтів у 1917 р., а протримав їх стільки літ — не знати в голові, чи теці.

І не тільки цей факт — загипнотизованість старої людини давніми, колись „ударними” завданнями й недобачання та легковаження нових, факт, що зумовляє напр. таку помітну різницю між проблематикою „Вістника” і значно ширшою та ближчою до життя проблематикою „Голосу” молодих націоналістів, не тільки цей факт відділяє нас від Донцова. Націоналістичні тези на Україні не впали на мертвий ґрунт, не закостеніли й не скамяніли в „канонічних” формах „Націоналізму” д-ра Донцова. Зустрілися з життям і його живими, далекими часто від кабінетних теорій, вимогами, зхрещувалися з новими, вирослими з нових обставин, з дедалі то глибшого продумання і усвідомлення історичних шляхів України, течіями. [Згідно з незломними законами життя, що не хоче й не зносить мертвого застою, повставали свіжі парості українського націоналізму, д-рові Донцову вже незрозумілі, чужі.

Чому так сталося? Чому розійшовся з д-ром Донцовим сторожкий і напружений мисленник, обдарований тонкою інтуїцією — колишня краса й слава „Вістника” — д-р Юрій Липа, затужений за маєстатом України, надхнений дослідник догматів її віри, чому він прийшов до висновку, що „вісь д-ра Донцова це не вісь України”?

Чому покинув Донцова співець романтики

української революції новеліст Андрій Крижанівський? Чому відійшла від нього авторка поезій, насичених глибоким, чистим і органічним патріотизмом, теперішня лявреатка Лівицька-Холодна? Чому ще раніше покинули його висококультурний філософ Іванейко, поважний історик і публіцист Кучабський?

Що гнало від д-ра Донцова цих всіх людей, з яких не один перевищував його своєю культурою й талантом? Вдумуючись в їх біографії, в їх життя й творчість, приходимо до висновку, що якийсь трупний запах відштовхув їх від редакції й редактора „Вістника”, змушував шукати — щасливо або нещасливо — живішої, здоровішої атмосфери.

Між ними й д-ром Донцовим лежить непрохідна прірва капітальних різниць у світовідчуванні!

Зводячи невпинну боротьбу з колишнім самим собою, з людиною минулої доби, ХІХ століття, д-р Донцов не може органічно позбутися основних підстав давнішого світовідчування. Інформуючи своїх читачів про могутні духові течії й рухи наших часів, несвідомо перекладає їх на мертву мову своєї (не розумово, а органічно своєї) віджилої доби. Позбавляє їх, таким чином, найглибшого, есенціонального, найціннішого змісту, позбавляє їх живої їх душі. Тому всі вони так блідніють під його пером, так затрачують свої живі фарби, свій індивідуальний дух.

Душу всіх новітніх націоналістичних рухів творить поглиблене, побожне сприйняття власної батьківщини, щонайщільніше повязання її власного духа, виявленого в минулій її історії, з її завданнями на майбутнє. Людські одиниці стають слугами життєвих імперативів своєї нації-країни. Всеволодні диктатори — Гітлер і Мусоліні служать не якимось особистим примхам і фан-

тазіям, не заздять вікопамятному жестові прихильника засади „чину для чину” Герострата. Новітній диктатор почуває себе головним жовніром і головним робітником своєї країни, більше за всіх обтяженим обов'язками її слугою.

В цьому є дух сучасности. Інакший був основний зміст звироднілого декадансу „*fin de Siecle'y*” в якому досі живе, і яким досі дихає на українську Псіхе д-р Донцов. На найвищих шпильях космічного життя вміщав цей декаданс людську одиницю, індивідуум, його переживання, його терпіння, його радощі. Не бачив нічого понад них вишого.

Подивляв їх у літературі, подивляв у драматичному театрі. Подивляв у хворобливих випадках Достоевщини... Тому російська психологічна література так природньо почала була заливати — всупереч твердженням д-ра Донцова — світове (світового декадансу) річище. З кожного найдрібнішого, найбуденнішого епізоду: з бабачої зради, із скиглення „заїдженого середовищем” імпотента можна було зробити перлу, перлу створіння, видобувши з них (якнайбільший) трагізм...

Мелянхолійним трагізмом просякнена творчість Чехова і (якже близька до неї) творчість Франка, Молодої Музи. Або ні, декаданс бунтувався проти трагізму, хотів показати сильну людину надлюдину, *Übermensch'a*, що бунтується, зриває кайдани „суспільних забобонів”, ланцюги, що зв'язують вільну, незалежну від них індивідуальність; етику „сірої людини”, родину, рідний край. На шпилі людських поривань, на шпилі людської свободи з'являлися горді наркомани і еротомани, горді босяки Горького, Арцибашева й Винниченка. Вони виступали на високу естраду й грали перед захопленою публікою горду драму свого самотнього, високо-індивідуального життєвого акту, свого „чину для чину”.

Все це чуже для нової, нашої (не розумово а кровно-органічно нашої) епохи. Епохи, що усунула малі індивідуальні діла й справи з-під індивідуалістично-психологічного мікроскопу. Епохи (чи нової?—а Спарта, Рим, Прусія?), яка відкрила знову вищі, понадіндивідуальні існування.

Беру приклади з власного досвіду. Якесь поліське містечко для людини минулої доби могло бути тільки сірим тлом провінційальної буденщини для якогось ще бунтівничого, але вже заломаного „*Urbarmensch*’a“. Нове світовідчуття відкриє в цьому містечку колишній город-твердиню войовничих князів, колишнє поле смертельного козацького бою, відкриє в цьому містечку, в напів-зрівняних з землею його валах, в напівзруйнованих мурах — Сіон. „О земле рідна від крові багрова, мій ти Сіоне, мій Єрусалиме!“ Які це чужі слова для д-ра Донцова.

Нащо творити культ крові Вождя—вистане фразеологічна вольовість д-ра Донцова. Нехай ширять цей культ жертвенної крові „Літописи Червоної Калини“ і взагалі „інші органи“, Вістник цього культу не ширить. Нащо шукати української раси? Це якимось німцям, чи романцям може бути потрібне, нам вистане фразеологія антимасонського масона і фашистського антифашиста д-ра Донцова! Нащо шукати предків—каже д-р Донцов, нащо думати про предків—хіба на те, щоб скинути на них весь тягар історичної відповідальности? Ні, не в цьому річ пане д-ре, а в тому, що ви мертвою своєю душею людини мертвої епохи не можете зрозуміти засадничої речі—понадіндивідуального існування великих понадлюдських речей. Для вас нація не жива істота з тілом і душею, істота, що живе століття, а актуальна арена для мистецької гри трагічних маланюківських масок (масок, але не облич!).

Ви не можете зрозуміти пане д-ре! Ви скажете: що ж тоді залишиться, коли не можна буде заграти мистецької опери (чин для чину) перед очима схвильованої й зворушеної публіки, під акомпанімент вертінсько-маланюківських мелодій? Що залишиться без гордого трагізму драматичних акторів? Чи не залишиться сіра пустка, „міщанство"? Ні, пане д-ре, залишаться вищі існування, існування, що їх ви доводите, але не відчуваєте, в яких не живете! Вищі тисячолітні існування, які повертають нам (індивідуальностям нашим) нормальне місце в космічній гармонії. А ми (індивідуальності), що? — зеро супроти них? Ні, навпаки вони нас підносять від зера і пустки індивідуального „übermensch'a", вони привертають нам віру в вічне життя, віру, що життя не закінчується згноєнням у труні з робаками (болючі примари вістниківсько-маланюківської поезії), що ми можемо будувати свою безсмертність (тільки!) в вищих існуваннях. Ця віра (ви говорите про релігію націоналізма, але не знаєте її Бога) привертає нам радість життя, привертає зненавиджений вами радісний оптимізм безсмертної „раси" і спонукає нас плювати з десятого поверху на трагізм некрофілічних „воском заплаканих білих свічок". Це старий потопаючий світ віддизивається в вашому журналі, світ трагічних (якже трагічних!) „нитиків" давніх часів, коли всім вистачало пирогів і вареників, коли так легко було революціонізувати проти ідіотичної російської чи австрійської поліції, і всі тому нудилися, з нудьги заломлялися, трагічно заломлялися, або спалахали безплідним скороминущим фаерверком індивідуального бунту.

Так, індивідуалізм! Індівідум понад усе, понад „біг річок і напрямок гірських хребтів", понад голоси історії. Індівідуум існує — решта примари—уявлені ланцюги, які треба розірвати, щоб

утвердити на руїнах своє „я“, „über — я“. Де ж цьому індивідуалізові зрозуміти існування України, ширшої в своєму просторі, в століттях свого існування, в різноманітності своїх проявів, ніж „я“ д-ра Донцова. Як перед нею схилитися? Як віддати їй своє „я“ і в цій відданості, а не в чому іншому, зробити його великим? Як похилити своє блискуче перо, свою вигострену фразу перед тіннями героїв, перед жертвенною їх кров'ю, перед авторитетом людей чину, перед священними символами Нації, як звернути своє лице до справжньої її осі, до справжньої її вершини?

Як зрозуміти й сприйняти неперерване (по-за і понад індивідуальними постатями соціал-ідіотів) існування Української Держави?

Все це чуже для вас, пане докторе, і саме тому коле вас блискуча шпага!

Борис Ольхівський.

Виходити за межі гетта можна було тільки вдень. Вночі (а підчас свят також і в день) брами гетта замикалися й спізнілі жида карані були на тілі, або грошима... Проте самі жида були зацікавлені в існуванні гетта, бо воно обороняло їх від нападів при зустрічах з нежидівським населенням...

(З одної енциклопедії)

Як сумісь різних контрастів жидівський характер сполучає в собі найбільшу боягузливість з надзвичайною нахабністю і зухвальством, коли тільки обставини дозволяють йому на виявлення цих прикмет.

(Із книги про жидівство).

I.

Хто не знає жидівських діляниць! Ціла маса крамниць, накопичених на найбрудніших вулицях і всі подібні одна до одної. Пристрасні семітські обличчя, гвалт і крик, лайки й дорікання, замусолені, обшарпані жида накидуються на покупців, торгуються, закликають і, реклямуючи свій крам, впевняють, що кращого краму не може бути. Біда „гоєві“, який сюди вступить. Його обдурять, обкрутять навколо пальця, всунуть річ найгіршої якості й випхнуть поза межі гетта. Гой в гетті нічого не може вдіяти. Спробував би він протестувати! Зараз цілий кагал накинеться на нього, залементує й заверещить. Гоя пошарпають, намнуть йому в юрбі боки й нічого гоєві не допоможе. Навіть у суді сотки пейсатих свідків зізнаватимуть, що саме гой обдурив жидів,

що жидки сиділи собі тихенько й нікого ніколи не зачіпали.

Але вже справжній лемент здійснюється у гетті тоді, коли який-небудь нежидівський купець відкриває десь зблизька свою крамницю й хоче чесно, не ошукуючи, спродувати свій крам. О такого підлого го́я жи́ди, коли б могли, роздерли б на шматки. Як сміє хтось інший, не жид, відкривати свою крамницю! Як сміє він продавати крам! Як сміє він конкурувати з жидами!

І ось починається правдиве пекло для нежидівського купця. Купця провокують, про його крамницю розповсюджують всілякі наклепи, б'ють шиби в його помешканні, всіма засобами відтягають покупців, спродують свій крам нище вартости — все на те, щоб змусити купця покинути своє місце й зайнятися іншим ділом. Ніхто ж бо не сміє заробляти на дурних го́ях, крім жидів! Й ніхто не має права спродувати нежидівського краму!

І справді більшість нежидівських купців виносяться геть, не витримуючи жидівських нападів. Але знаходяться й такі, які мають характер, щоб перетривати. Ці, що мають характер, вони не тільки не бояться жидівських погроз, але самі переходять у наступ. Їх не залякує семітська нахабність, бо вони знають, що вона кінчається тоді, коли натрапляє на рішучий опір. І ось по певному часі вони стають міцно на ногах і здобувають собі постійну клієнтелю, яка вже не звертає уваги на жидівські наклепи.

Щоб витримати в українському так зв. „націоналістичному“ гетті треба також мати характер. Треба мати характер, або переходити на віру націоналістичних рабів. Цебто просто безкритично тих рабів слухати. Бо ж „хоча один рабін говорить одне, а інший друге — слова їх,

проте — слова Божі“ (Талмуд, тракт. Гитин. л. 6 розд. 2). А „хто противиться рабінові, хто з ним сперечається, або проти нього бунтується, той поступає так, ніби противиться Богові, сперечається з Богом і повстає проти нього“ (Талмуд, тракт. Шолига, розділ І).

Отже українське „націоналістичне“ гетто! Не вагаюся так назвати те середовище, яке стоїть на послугах свого рабіна, популярного Дм. Донцова.

Це звідтам, з цього середовища віє фанатичною зненавистю до всіх конкурентів, що „мають сміливість“ розповсюджувати і свій крам в українському суспільстві. Це воно накидується „кагалом“ на кожного, хто тільки насмілиться критикувати їх учителя — раббі, це воно ширить плітки й провокаційні наклепи, а при цьому всьому лементує й верещить на цілий голос: „Дивіться, дивіться, нас бють!“

В цьому середовищі все вільно. Щоб хто не зробив, коли тільки він належить до гетта, — ним захоплюються його розуміють, його виправдують і обороняють. Там вільно славетному поетові і ідеологові „націоналізму“ залицятися до Слонімських і Віттлінів, брататися з Тувімами і іншими „автентичними жидами“ на масонсько-жидівських засіданнях Пенклубу, а водночас писати свої „Мислі в роковини“ і удавати перед невибагливим геттом „невсипущо-творчого, невичерпально-пломінного, помордованого, пораненого й поломаного, але незломного“... нащадка Куліша. Там націоналістичні вундеркінди займаються з успіхом „стяганням з постументів“ всіх, всіх, всіх во ім'я „абсолютної дезинфекції“ нації, там говорять про чин, валенродизм, макієвелізм і характер, щоб ніколи цього чину й характеру не виявити. І це нічого, що демонічні вундеркінди з позою Валенродів робляться по

„укінченні студій“ звичайними і то дуже „тихомирними“ шукачами посад, це нічого, що провідники гетта нікуди гетто не ведуть, а само гетто, немов стадо баранів товчється на одному місці і виявляє цілий свій „характер“ тільки в немилозвучному реві. Все це нічого!

Гетто існує далі і поповнюється далі новими вірними. І це зрозуміло. В ньому ж так легко почувати себе „героем“. Вистачить підписати протест проти „нового нечуваного пресового нападу на Вістник“ і ви вже герой. Ви повстаєте проти обивательщини, проти міщанства. ви допомагаєте „формованню національної думки обаполи кордону“ ви належите до „залізної когорти одностумців“, вас хвалять за впертість і витривалість, нагороджують назвою „правдивого націоналіста“ і ви вже можете дивитися згори на всіх навколо, ви чимраз більше просякаєтеся мудрістю гетта, ви вже розумієте, що „крім жида ніхто не є людиною — решту треба назвати худобою“ (Талмуд, тракт. Сингедріон, л. 105, розд. I)!

В даному випадкові, в українському гетті—ця талмудівська мудрість зводиться до того, що тільки той, хто безкритично прислухається до наук рабіна—Донцова, той є людиною. Решта—це „тоже люди“, „тоже націоналісти“, або просто худоба. А найбільшою, найдоскональшою людиною — це власне сам чудодійний цадик, др. Дмитро Донцов.

Це людина непогрішима й чиста. Він ніколи не помилявся. Він ніколи не був марксистом, він ніколи не боровся з націоналізмом, ніколи не служив Скоропадському, ніколи не писав „Підстав нашої політики“, ніколи не признавав так зв. „польсько-української концепції“, ніколи не приїздив до Варшави для переговорів з чинниками УНР, ніколи не їздив до Па-

рижу на запрошення одного „чинника“, ніколи не друкував в своєму журналі творів Липи й Крижанівського, бо знав, що вони з ним не погоджуються, ніколи не хвалив Кучабського, бо знав, що буде його лаяти й навпаки, ніколи не лаяв Маланюка, бо знав, що буде його хвалити. А передовсім ніколи ні від кого не залежав і ніколи не просив у нікого жадної „підтримки“.

Хто повстає проти нього, хто з ним не згоджується робить страшний гріх. Він рабін, він табу! Вся полеміка з ним інспірована або большевицькими агентами, або якоюсь іншою наволоччю. Повставати проти нього — це значить повставати проти нації — це національний злочин, це образа цілого гетта. Ніхто не має права сказати, що йому 55 років, бо він вічно молодий „вічно юний і палкий“, ніхто не сміє закидати йому брак знайомости української мови, бо він і мову українську знає краще від усіх, ніхто не сміє сумніватися в його літературному смаку, бо його літературний смак це є взірець для всіх інших літературних смаків. А передовсім ніхто не сміє, ніхто не має права бути націоналістом без його згоди. Це, що хтось інший посмів бути націоналістом, це що повстають гуртки націоналістичної молоді, які не погоджуються з анархічним способом думання Донцова — це виводить з рівноваги не тільки рабіна, але й ціле гетто. Якже ж, стільки часу рабін гандлював у своїй крамниці, обвивав крам чужого виробу власним замусоленим жидівським папером і тут раптом хтось інший, хтось молодший сміє, має відвагу виробляти цей самий крам тільки в чистішому папері й без жидівської автореклями.

Цього ані рабін, ані гетто витримати не могли. В гетті здійснювся лемент і, як із міху плодючости, посипалися статті на оборону тих „позицій“, що їх займає рабін в своєму націоналістичному „інтересі“.

II.

„Від реальної оцінки легко, проте, перейти до переоцінювання самого себе, отже до особистої мегаломанії“.

(J. Bystron, Megalomania narodowa).

„Люди, позбавлені всякого контакту з життям, що, або мають те життя за собою, або не варті того, щоб мати його перед собою, ослоняючися ідеями нашої революції, бавляться в Катонів.“

Й. Гебельс. Мораль, чи мораліна („Вістник“ кн. 3. Березень 1934 р).

Першою „серйознішою“ статтею на ці теми була стаття колишнього сотника Армії УНР, а тепер тихомирного „обивателя“ міста Варшави славнозвісного Євгена Маланюка, одного з найнадійніших учнів самого рабіна.

Стаття ця, під заголовком „Мислі в роковини“, була вміщена в 3 числі „Вістника“ за березень 1937 р.

Ця стаття, не дивлячися на всю свою (маланюківську) туманність, неясність і „віртуозність“ є дуже симптоматична для настроїв в Донцовському гетті. Є вона також характерна з погляду метод, якими оперує поштивий рабін і його вдячні учні.

Для нас ця стаття передовсім цікава тим, що ученє рабіна заводить. Не біймося банальних порівнянь — заводить, як пес в сливах. Лементує на цілий голос.

Бачите йому все не подобається.

„Люди — пише він, — які в масі, донедавна ще були переконані, що Україна починається від „Енеїди“ Котляревського чи просто від „Чудацьких думок“, нині деклямують про „вла-

сний характер від кількох тисяч літ“, про „тяглість чотирох — пяти тисяч років“ і т. д.

„Куди не подивишся — іронізує він далі — кругом самі Чин-овніки, Наці-дримцїсти, Рас-їсти і інші не менше войовничі кандидати на варягів. Ще вчора молодий чоловік писав пролетвірші про клясову боротьбу, а сьогодні — гай-гай! — конструує поему про Олега та імперіялізм. Чудо масового навернення тай годі!“

Де шукати джерела таких саркастичних уваг славетного „маестра“? Де ж інакше, як не в ґетті, до якого „маестро“ має честь належати. Мовляв все, що відбувається поза ґеттом це „найгопачніший псевдонаціоналізм“ і „мистецьке гаркунзадунайство“. І тільки ґетто, перепоене мудрістю рабіна, має патент на продукцію чистокровних націоналістів, видатних мистців, прекрасних Валенродів та Макіявелів і „незломних“ Кулішів.

Все поза „талмудом“ це, бачите, „філософія нескортого майстра Куперяна“, це „інерція невольницької мімікрії“, це „графоманське рукоблудіє“, за яким „криється традиційний Гоголівський пацюк“, та „бовваніє традиційно-мертва душа“.

Всі, що не належать до ґетта — це „хмара попутчиків і тоже-націоналістів, які деревляно рецитують нашвидку позичені слова“...

А яка „надзвичайна“, ну просто, немов безпосередньо у жидів позичена, метода!

Стаття маестра викликана безумовно появою брошур Липи „Українська Доба“ і „Українська Раса“. Але маестро в цьому не признається. В одному місці, тільки, він натякає на „свіжочитану брошуру“, маючи на думці саме брошуру Липи. А назагал він виступає не проти Липи, але так, взагалі. Це бачите заговорило його національне сумління, це він виступає тільки,

як „носії націотворчих сил“, це він змушений до виступу обставинами. Він бо єдиний бачить, що робиться навколо, він констатує, він стверджує, він перестерігає, він кличе!..

Так і бачите перед собою українського Катона в шляхетній білій тозі, з лицем, перекривленим „гримасою муки“, з рукою, простягнутою наперед.

О, як дратує його „солодкавий чад просвітянських каганців“, як обурює його „в довгім летаргії бездержавя набути мертвотушність, що забиває все живе й творче“, з яким сарказмом говорить він про „пересипане нафталіною народництво“ і „згоду в семействі“!

Ні, каже маестро в тозі Катона — оптимізм мові немає місця серед нас!

„Коли — говорить маестро — за останнього плянового голоду 1933 року українському народові зроблено біологічну вирву в розмірі кількох мільйонів жертв, то тут ані „ґрунтовне знищення поміщицького землеволодіння“, ані „пам'ятник Шевченкові“, ані врешті ушанована „укрмова“ не можуть бути навіть тінню „історичної компенсації“.

Слушно, цілком слушно. Підписуємося під цим. Не промовляє до нас також ані „масонський маюфес“, ані „єдиногофронтний фокстрот“, ані „провінційальне декаденство“, ані „глибокомисленно-фельдшерські трактати про милозвучність“.

Але ми хочемо тільки запитатися, в якій мірі це все, що пише маестро торкається Липи, з яким він колись співпрацював і журналу „кандидатів на Варягів“, в якому він колись співпрацював?

Тут і виявилася ціла „щелкоп'юрська“ метода нашого маестра, запозичена, як ми згодом побачимо, цілковито від його учителя—рабі Донцова.

Ця метода така: щоб легше побороти противника — прогивника не поборюється, а створюється нового противника, який має стільки ж рис своїх, як і чужих. І такого противника кладеться вже на плечі. Легко й без жадного зусилля.

Щоб довести безпідставність тверджень Липи (а разом з цим і своє право бути чорним песимістом) наш маестро говорить про все, але... дуже мало, або майже нічого про Липу. Він деклямує про „універсальний спосіб перелицьовування на язык малоросійський“, про „незнищальну хитрість з собою“, про „критерії“ общепольних і дешьових книг для народа“, про „хронічний культурний епігонізм“, він полемізує з „галапасами“ що „мертво ісповідують релігію куркулячого матеріалізму і незмінно вірять в універсальність вивісочно перемалювальної українізації“, він стверджує, що „переживаємо час, коли жити на дурничку не можна“... і тільки зрідка, знехотя й обережно, на фоні цілого свого фразерства наш маестро показує читачам обличчя Липи... Мовляв — я нічого не кажу, я його навіть по імені не називаю, але ви сами бачите який „тоже націоналіст“ і „попутчик“ оцей остогидлий негідник Липа.

І все це разом з підозрілою „ерудицею“, зазапозиченою із російської енциклопедії „Брокгауза і Ефрона“, разом з типово-маланюківськими „вченими“ словами — демагнетизація, наркотизування, металізація, компенсація, субстрат і т. д. — разом з цитатами із Ібсена, з покликами на Ляйбніца і Сореля (див. відповідні гасла в енциклопедії того ж Брокгауза і Ефрона) з латинськими сентенціями такого типу як „*deus ex machina*“ з Кулішем, Шевченком і Хвильовим і... навіть Башкірцевою, що з легкої руки рабіна, стала аж надто популярна в гетті. Словом, ви-

словлюючися стилем самого маестра, „omnia mea mecum porto“! І все на те, щоб „угробити“ автора брошури про українську расу і... своїх колишніх приятелів — „кандидатів на варягів“.

Бо ж це і є ті конкуренти, які не дають змоги спочити на лаврах нашому маестрові, ті конкуренти, які весь час вибивають з-під нього крісло на якому він з благословення рабіна непорушно сидить в гетті протягом кількох років.

„Hier ist der hund begraben“. І не вірте маестрові, не вірте в його ширість. Немов Вертінський він підфарбувався тільки на трагічно-томного Перо.

Думаєте у нього справді з'являється „почуття тривоги“ за націю, він справді широко говорить про „апокаліптичний вік“, про „грандіозну боротьбу з апокаліптичною бестією“ і „про невсипущу внутрішню боротьбу формотворчих і идеотворчих сил з інертною масою етносу“? Нічого подібного. Це все деклямація, типовісенька для Маланюка, все це хлестаковське фразерство, за яким нема жадного змісту.

„Мені залишилася самота, але я виконаю все що можливе на самоті“ — із смаком цитує маестро Куліша і з неменшим смаком прикладає ці слова до себе.

А далі разуміється, весь цей препишний, бомбастичний стиль Олімпу — „odi profanum vulgus“, „липка невидима маса“, „Великий Кривий“ і врешті остання сакраментальна фраза, глибша навіть своїм змістом, ніж сам маестро того сподівався.

„Що ж дивного — пише маестро—що носії націотворчих сил в моменти тяжких ударів з „масою“ та її блаженно-етнічним оптимізмом, воліють замість нього творчий песимізм, воліють замість расової ідиллі—трагічну концепцію жит-

тя, а часом навіть, на потіху оптимістичної більшості, заламуються”...

Так, нічого дивного, коли заламуються справжні носії націотворчих сил і справді в моментах тяжких ударень з масою.

Але, коли дехто не заламується, а удає своє заламання? Тоді що? Коли крізь це заламання вимальовується обличчя звичайного, трохи істеричного, трохи „акторського“ інтелігентика Рудіна, проглядає розвезений тип російського Хлестакова, що не мав навіть того почуття гумору, що його український відповідник. Що-ж тоді, високоповажаний маестро? Чи також все зрозуміле й нічого немає дивного на нашому „націоналістичному“ Олімпі?

І чи той „Великий Кривий“, про якого пише маестро й перед яким перестерігає і Липу, і кандидатів на варягів, і всіх тих інших, що не є разом з ним в гетті, не сидить у нього самого в душі? „Великий Кривий“, який змушує його відвертатися від усього, що йому не зрозуміле, поринати в своє буденне, чуже всяким українським поривам, приватне життя, що в ньому він з апльомбом грає ролю—„wieszczą ukraińskiego“ перед Слонімськими й Тувімами! Великий Кривий, який казав йому, сотникові Української Армії відшахнутися від тої Армії, стратити всякий контакт з її представниками, який кинув його в табор противників тих, що під їх начальством він колись мав честь служити, який викреслив його з ряду емігрантів і змусив підписуватися під заявами його рабіна, що „Вістник“ культу Петлюри не творив і не творить! І врешті, чи не Великий Кривий робить маестра оборонцем „творчого“ песимізму в публіцистиці і звичайним чорним песимістом в поезії?

До речі про песимізм. В тому ж журналі, де маестро вмістив свою статтю „Мислі в роко-

вини, вмістила трохи згодом і немов у відповідь маестрові, невеличку статтю „Сила через радість“ Олена Теліга*) Правда і на неї гетто наклало своє тавро, і вона виступає проти „тоже-націоналіста“ Юрія Липи, який посмів відділитися від „кагалу“, але зате мусимо ствердити, що ціла стаття дуже близька нам своїм світосприйманням. Відкиньмо, подиктовані інтересами „кагалу“, уступи про Липу, і ми одержимо молодий, бравурний есей над яким справді варто зупинитися.

„Власне тепер — пише О. Теліга — коли лунають домагання плекати культ наших традицій, мені хотілося б піднести високо традицію нашої радісної сили, одчайдушного українського гумору, щоби забути назавжди понуру традицію XIX віку: традицію, яка сприймала життя й служення нації, як тяжкий сірий обов'язок, як тісне ярмо, яке так стискає за горло, що з нього видобуваються лише стогін, квиління або благання. Не сміх, не клич, чи наказ”.

Цю „традицію нашої радісної сили“ варто було б пригадати Маланюкові, який в минулому бачив тільки, як ми це покажемо в окремій статті про нього, хаос і тьму, а сучасність відкидає з „гримасою муки“.

Без всякої широти, без всякого переконання повстає він проти тих, яких називає „тоже-націоналістами“ і яких мусить поборювати в ім'я моралі гетта. Нічого не може він їм протиставити крім своєї інтелігентської фразеології, своєї понурої зненависти до всього живого й нового, аrogантської пози першого тенора, який вже давно охрип, опустився й вилисів, а все хоче грати ролю серцеїда й сальонового льва.

При читанні його статті приходять на думку геніальне окреслення Достоевського, яке він

*) Вістник, кн. 9, вересень 1937 р.

вжив до балаканини незабутнього „імперського” інтелігента Степана Трофімовіча з „Бесів”.

„Умний рускій вздор“! Справді „вздор“, з яким навіть полемізувати тяжко. Низка бомбастичних фраз, неповязаних жадною логікою, жадним внутрішнім глибшим переконанням, жадним справжнім горінням. Лемент „інтелігента“, якого женуть з теплого насидженого кута і якому обнижають емеритуру на десять відсотків. І при тому лемент інтелігента заляканого. Цілою своєю поставою нагадує він ту знану дівчину, що хотіла „невінність соблюсті і капітал приобрести“. Десь так між іншим лягнути своїх противників задньою ногою — це Маланюк може, але виступити одверто без заборولا — це він боїться зробити. Він боїться взагалі одвертого й чесного бою. Саме плазунство, саме оминання, самі натяки й недоговорювання.

Що ж справді може він закинути Липі, проти якого, головним чином повстає в своїй статті? Хіба ж Липа не потвердив своєю літературною діяльністю тих „тез“, що він їх висунув в публіцистиці? Хіба не є його творчість шуканням „героїв” наших визвольних змагань?

В найгірших часах польської історії, коли справді оптимізові не могло бути місця в серцях Поляків Сенкевіч написав свою оптимістичну „Трильою“. Написав саме тому, щоб покріпити зневірених земляків, щоб змусити їх подивитися на свою дійсність мужньо й з вірою в перемогу.

І той оптимізм, який посіяв Сенкевіч в душах Поляків не був ніколи „чинником ослаблення, демагнетизації, навіть наркотизування“...

Ми могли б тільки порадити Маланюкові одне: — перестати „крутити“ й не вдавати дурного жида, який, мовляв, сидить собі тихенько й нікого не зачіпає, а всі його бють невідомо за що.

І коли б він крутити перестав, він би мусів признати, що „оптимізм Липи, чи „оптимізм“ групи „Ми“ (тих „кандидатів на варягів“, як він її обережно називає) нічого не має спільного з тим оптимізмом, проти якого він виступає в своїй статті і проти якого мобілізує ціле гетто.

Ніхто з нас ані „жити на дурничку“, ані „відпочивати“, ані „складати увесь тягар лише на небіщиків“ не збирається.

Лише всі ми хочемо знайти конкретний вислів для своєї віри в велике майбутнє своєї Батьківщини, хочемо йти до цього майбутнього не через гіркий сарказм, не через опльовування свого минулого, й не через безвітрильне, пасивне особисте існування.

Що ж вбратися в тогу песиміста, приймати валеріянові краплі на чутку про новий голод на Україні, бити себе публічно в груди й переконувати всіх про свої великі терпіння, а водночас „під шумок“ дбайливо розбудовувати своє „хуторянсько-малоросійське“ життя — це найлегше. Тут песимізм і смуток накладає печать чогось вищого. Це своєрідний „Чайльд-Гарольдизм“. Це самовиправдання. Це „натяк“ на те, що ось мовляв за цим песимізмом, за цим шляхетно-докірливим покинуванням голови щось ховається, якийсь глибший зміст, якесь знання універсальної рецепти на всі національні болі й кривди.

Але ми знаємо, що за цим нічого не криється. Нічого, крім переляку перед наступом „молодших“ крім одчайдушної оборони свого становища, своєї „націоналістичої“ насидженої посади в Донцовському гетті, крім звичайного „фізіольогічного“ песимізму.

„Українська літературна праця була для нього — пише про Метлинського один сучасний автор — свого роду похоронною церемонією...

Псевдонім Метлинського — „Могила“ — цілком відповідав його поглядам на долю українського слова: кінець і смерть. Відповідав і змістові його поезії, що була курганним плачем — голосінням над небіщицею — батьківщиною“*).

Полемізуючи з Маланюком, ми виступаємо саме проти тої похоронної церемонії, яка, здається, є змістом життя автора кількох цілком „похоронних“ збірок поезій.

Виступаємо в ім'я здорового українського „оптимізму“. Не боїмося цього слова, як не боїмося й тих жидівських завивань, що час від часу лунають на нашу адресу з ґетта.

*) Борис Ольхівський. Вільний Нарід, ст. 29.

III.

„Так, Польща! Маємо з нею багато неполаджених рахунків і тут і там і ще десь. Але все це конфлікти льокального значіння“...

(Д. Донцов. Підстави нашої політики).

„Шановний Пане Редакторе! Прошу умістити в Вашім часописі оцей мій лист: „Век Нови“ (з 25.X.37) приніс статтю „Уваги про українське питання“, звіт з відчиту п. Негаю в польським „Клюбі республікансько-демократичної інтелігенції“. В цім відчиті м. і., покликуючись на „спільну російську небезпеку“ і „спільноту історичних інтересів“, п. Негай приписує мені одну, поширену в деяких українських кругах політичну орієнтацію. Щоб баламуцтво не ширилося оцим стверджую;... що орієнтація, яку приписує мені п. Негай не є моя орієнтація“(!)

З пошаною Др. Дм. Донцов.

(„Діло“ неділя 19 грудня 1937 р.).

Завершенням жидівських метод в полеміці, підсумком цілої акції гетта, спрямованої супроти нас, всіх тих молодих націоналістів, які в ім'я нового вислову „націоналізму“ не завагалися вступити в одверту боротьбу з геттом, є стаття самого рабіна, стаття Д. Донцова „Авіронове насіння“, вміщена аж в двох числах „Вістника“ (10 і 11) за 1937 рік. Це вже не Маланюківське завивання, це правдивий „скрежет зубовний“, справжній „остервенілий рев, а водночас верх безсвісного крутійства й маняцької метальоманії.

Зміст цієї статті такий: немає Бога, крім Бога і Магомет пророк його!

Щоб довести цю тезу наш рабін сягає аж до біблії, до „старої, — як він пише — і вічно

свіжої, а тепер несамовито актуальної книжки“.

І ось на підставі біблії повстає на сторінках „Вістника“ така „умопомрачительная“ концепція.

А саме: був колись Моїсей, жидівський пророк і мудрець, який постановив жидів звільнити від фараонової влади й вивести до землі обітованої. І був Авірон бунтар і опортуніст, що намовляв жидів повернутися до Єгипту.

Моїсей — це і є Донцов, а Авірони (авіронове насіння) це всі ті, що проти Донцова виступають. Рабін Донцов — український Моїсей — один має слухність. В його „обширній програмі наявні всі прикмети яскравої, запалюючої серця, пориваючої на великі чини міта-легенди“. Решта — гої, пси, харцизяки й стверво! Авіронове насіння! Всі до купи, всі однакові, всіх треба винищити! Всіх треба поставити в один ряд (назалежно від їх віку й переконань), бо всі вони поповнили один злочин: в тому чи іншому не погоджувалися з Донцовим. Липа виступає поруч з Вінниченком і Христюком (?!), статті з „Ми“ цитуються разом із статтями органу „есерів „Вільної Спільки“, „Політично-інформаційний Бюлетень“ ес-дека Чикаленка — це у Донцова те ж саме, що й „Трибуна Молодих“ у „Тризубі“, Борис Ольхівський має стільки ж слухности, скільки і Н. Григорійв, або Ісаак Мазепа. Всі вони однакові. Це вони! Це многоголова гідра, яка хоче зісти Донцова. „Людський дріб і темна муть“, „феллахи“, „туподумна юрба“, „барани“, що „вічно пасуть очима за привичними часами фараонової панщини“.

А навпроти них, в „білом венчіке із роз“ встає сам Донцов, сам чудодійний пади́к, який ніколи не помилявся, завжди мав слухність, все передбачав, і ось тепер веде „гразя ачамі“ цілу Українську Націю до обітованої землі.

Отже вони! Вони, Авірони. І на них накидується Донцов, бо вони перешкаджають йому виконати свою місію, вивести Нарід Український з єгипетського ярма.

І це нічого, що Липа має стільки-ж спільного з Вінниченком і Христюком, скільки Донцов, припустім, з Хатаевичем, це нічого, що Ольхівський якраз саме й виступає в своїх статтях проти Григорієва і Ісаака Мазепи, це нічого, що співробітники „Трибуни Молодих“ мають переважно по двадцять років і тому ніяк не можуть відповідати за помилки Центральної Ради, це нічого, що „Ми“ (або, як його називає Донцов „неперіодичний альманах“) завжди й всюди пропагує чинний державний націоналізм, ширить культ наших великих традицій і поборює всі прояви партійництва та політичного анархізму, в тому числі соціалістичну дурійку, репрезентовану „Вільною Спілкою“ та різними іншими „ес-ерівськими“ чи „ес-деківськими“ органами! Все це нічоґісенко для Донцова не значить! Наш націоналістичний „кантор“ з чисто жидівською впертістю і з неменше жидівським фанатизмом співає про одне:

— Всі вони однакові. Немає жадної різниці між старими й молодими, між минулими й сучасними, між малоросами й Українцями, між тими, що прагнуть величі для своєї Батьківщини і тими, які хочуть ту Батьківщину підпорядкувати чужинцям, між соціалістами й націоналістами, між патріотами й зрадниками та запродавцями, між чесними людьми й мерзотниками! Всі вони, коли тільки повстають проти Донцова, або хоч би сміють полемізувати з ним — всі авіронове насіння, нечисті гої, психопати й не знищивши їх не дійдемо до землі обітованої. Одна бо є правда на землі — правда, яку пропагує

„Вістник“, одні бо є Бог і один рабін, який волю Божу розуміє — Др. Дмитро Донцов.

І от рабін приймає позу пророка, рабін запалюється біблійськими патосом, простягає руки до неба й промовляє. Рабін говорить, що біле є чорне, а чорне є біле й гетто йому вірить. Рабін говорить, що вони, цебто, Липа, Ольхівський, Крижанівський, група „Ми“ й „Трибуна Молодих“ — це те саме, що й діячі перших років революції, які мріяли про федералістичну Росію та шукали порозуміння з імперською демократією — і гетто йому вірить. Бо якже ж не вірити рабінові, який знає талмуд і один тільки є носій правди Божої. Гетто йому вірить! В фанатичній „жидівській“ атмосфері повстає справжній психоз. Ось, ось кагал рушить нищити противників рабіна, з жидівських рук полетить каміння, — розпни їх — завершить юрба, переконана в святості рабіна й в непомильності його слів.

Та ми, полемізуючи з рабіном, не переконані ані в його святості, ані в його непомильності. Для нас зрозуміло, що не святе унесення, не віра в правду діла свого робить рабіна фанатиком, змушує його кидати громи й блискавиці на своїх противників, а змушує його це робити звичайнісенький інтерес, рабін просто боїться інших рабінів, рабін просто боїться конкуренції, рабін не може знести, щоб хтось інший, крім нього читав—„тойру“, розумів цю „тойру“ й викладав її.

Тимто рабін борониться, рабін відгризається, рабін гарчить і клацає зубами, рабін показує пазурі й тимчасом йому ще вдається впливати на гетто. Гетто вірить в талмуд. А в талмуді стоїть виразно: „коли чужий читає тойру — він повинен вмерти“ (Талмуд. Тракт. Авойде Зуре. Розд. І).

І гетто вищить разом з рабіном.

Стаття „Авіронове насіння“ є саме яскравим прикладом такої одчайдушної оборони рабіна. За всяку ціну рабін хоче піднести свій авторитет, хоче довести, що він тільки є українським Мойсеєм, він виведе Українську Націю з неволі, він один є справжнім жидом і ті, що він їх власноручно обрізав є тільки одні справжніми жидинятами. Щоб довести це рабін хапається всіх способів, підтасовує факти, витягає цілий мішок „найавтентичніших цитат“, лається, сичить і плює, відтворює перед читачами справжній танок святого Віта, а передовсім кричить, кричить так, що в вухах лящить, так, щоб на все замкнути уста своїм опонентам, щоб їх перестрашити й приголомшити.

Що стаття „Авіронове насіння“ викликана власне страхом рабіна за свою шкуру й за свій інтерес переконують нас останні сторінки цієї статті.

„В наші часи — пише рабін — число Авіронів страшенно збільшилося. Найнебезпечніші з них це не Вінниченки, а ті, що нагло стали тоже — націоналістами“.

І тут рабін має на увазі всіх, всіх, всіх. А передовсім тих, що колись співпрацювали в його органі, а потім з його органу виступили, тих що, саме в ім'я націоналізму, повстали проти анархічних Донцовських метод, тих, що модифікують Донцовську інтерпретацію українського минулого. Тут рабін має на увазі „конкурентів“.

„Конкуренти“ пишуть:

„Продумуючи глибше доктрину Донцова ми не могли вдоволитися його концепцією націоналістичного волюнтаризму, його гаслом „чин для чину“, бо в чині ми шукаємо не „свобідної гри“ сил та амбіцій, а вірної та відданої й мовчазної

служби Україні. Належного розуміння ваги во-
яцьких і державницьких чеснот вірності й від-
данності, чеснот, які наказують нам служити не-
похитно УНР та її Урядові, не знаходимо ми
в доктрині Донцова". (Передмова до I тому „Бібліотеки Українського Державника“).

„Конкуренти” пишуть:

„Може його (Донцова) доктрина це просто
вісь його власної літературної творчості, його
особистої творчої експанзії? Може цей динамізм
абсолютним є тільки для нього, бо ж кожен по-
ет має свій власний абсолютний динамізм? Мо-
жливо. Але це не вісь України. Україна є біль-
ша від окремих поетів! (Юрій Липа. Україн-
ська Доба. ст. 15).

Ці конкуренти для рабіна небезпечні. Це
вже не „національні вороги” виступають проти
Українця, не політичні групи ведуть кампанію про-
ти фашиста, це говорять свої, ті самі, що ра-
бін їх вважав колись за своїх жидинят і ті,
які від тої чести в ім'я вищої правди української
відмовилися.

І їх, головним чином їх, мав рабін на думці,
коли писав своє „Авіронове насіння“. Це статті
в „Ми”, виступи Юрія Липи, поява „Трибуни
Молодих” у Тризубі, перші томи „Бібліотеки
Українського Державника” спровокували ра-
біна оголосити свою „оборону”.

Це, що він пише про Вінниченка, Григорієва,
Шаповала, Грушевського, що він цитує різний
ес-деківський і ес-ерівський мотлох, що він гово-
рить про федералізм Центральної Ради — все це
спосіб, трік. Трік, знаний вже нам із статті ма-
естра Маланюка. Все це лише для того, щоб
легше „припечатати” своїх єдиних „найнебезпеч-
ніших” (як він сам пише) противників, щоб при-
крутити їм чужі помилки, а потім за ці ж по-
милки бити. Це „методка”! ~~Х~~ методка, яка над-

то підозріло дхне большевицькими методами. Прикрутити й розстріляти! Шолемізуючи із статтями Липи в „Новім Часі“, із статтями Ольхівського, цитуючи статті співробітників „Трибуни Молодих“ у Тризубі, рабін кінчає своє „Авіронове насіння“ так:

„Вони ж були такі горді на свої гасла: демократія, соціалізм, монархізм і т. і. Най лишуть те собі далі. Най причеплять до них — про мене—слово „творчий“. Най звуть себе архипатріотами. Для чого чіпляють (чи не чіпають?) націоналістичну ідею, яку все поборювали, і якої ніколи не приймала й тепер не приймає їх душа? Щоб її скомпромітувати, як скомпромітували ідею незалежності“.

Ось воно що! Ось для чого потрібна була ця вся саламаха цитат в „Авіроновому насінні“! Ось для чого треба було притягати за вуха Вінниченків, Григорієвих, Шаповалів, діячів Центральної Ради, Христюків і т. д.

Все на то, щоб вихати Липу, „Ми“, „Трибуну Молодих“, „Новий час“ і взагалі всіх, що насмілися непогоджуватися з рабіном в одну смердючу кучу, а потім топтатися по цій кучі, вигукувати до своїх жидів і жидинят: нюхайте, нюхайте, як від них смердить! Їх треба знищити, з ними треба боротися. Бо, „поки не вимре все кодло, що коїло ледарство — не вступить нарід до обіцяної землі“. Вони ж бо проповідують „за-сади толеранції, зрозуміння й виrozumіння“, вони відповідають за „єдинонеделіmsький патріотизм діячів Центральної Ради“, вони „заносять своє голосіння і тугу за втраченим єгипетським раєм, за федеративною Росією до цілої Європи“, „вони є психопати з головою замотеличеною федераціями, лігами й союзами“, вони „цілий час потерпали щоби український рух не спрямовано в небажане річище, в річище одвертої революції

проти Росії", „вони рідні діти покоління розідиженого пістряком" і т. д., і т. д.

Читач з гетта, який вірить рабінові на слово й не подумає запитати: що має з тим всім спільного Липа, Ольхівський, „Ми“, „Трибуна Молодих“, або „Новий час“. Він ствердить, що „also sprach“ Донцов і на тому кінець. А рабінові про те й розходитьсся. Він довів, він ствердив, він поставив крапку над „і“. І він далі, „segregue й шерегує“ свіх „опонентів“, бе Христюком Липу, а Мазепою Ольхівського, зводить цілком чужих собі людей, змушує їх стояти поруч і говорити в одне і врешті створює для власної впадоби покірний хор своїх „ворогів" від большевиків до „тоже націоналістів“, які, за порухом магичної палички рабіна, заводять всі разом:

Авжеж, ми смердимо! Ми всі однаково смердимо!

Так співає цей хор на сторінках „Вістника“, під регіт і посвисти гетта.

І ніхто з гетта не знає, ніхто не відчуває навіть, що нас, молодих націоналістів, в цьому огидливому хорі властиво нема, що є там тільки наші, до нас нічим не подібні, креатури, створені „ad hoc“ дотепним рабіном на власну втіху й радість своїх однодумців.

Ніхто тимчасом не розуміє, що там в тому хорі, в хорі людей, які занастали Українську Державу або свідомо, або пасивністю своєю, або тим, що просто не хотіли нічим спричинитися до її розбудови, нічим не схотіли для Держави пожертвувати, є ще одне вільне місце й це місце належиться... самому рабінові.

Так, смердить не від нас. А від нього! Від рабіна!

Ні Липа, ні співробітники „Ми“, ні тим більше співробітники „Трибуни Молодих“, ні більшість співробітників „Нового Часу“ в українській

революції не могли ще брати участі, не могли ще грати ролі при будові Української Держави, не були членами Центральної Ради і універсалів не видавали.

А рабін? Рабін тоді вже, підчас революції був відомий публіцист і людина в цілком дозрілому віці. Він уже тоді прекрасно — як сам пише — бачив, як „останний темний дядько“ на Україні хотів безпардонної боротьби з москалями і як „лідери всіма силами вибивали з дядьків цю недемократичну гадку“. Ні не тільки тоді! Він знав про це навіть куди раніше. В одній своїй статті з 1936 року („Вістник“ кн. 5. 1936 р. „Вони і Ми“ ст. 375) рабін буквально написав, що ще „в 1913 році прочував той балаган, який пізніше політичні дури світи робити муть з кличем самостійности“. (!!)). Отже він все бачив, все знав, він в 1913 році вже мав більше державної мудрости, ніж всі українські політики разом взяті за все існування української політичної свідомости, але... але на Україну не появлявся. Він волів сидіти собі спокійненько закордоном і, попиваючи каву в затишній кавярні, бути собі критичним обсерватором та не нести жадної відповідальности за події української революції. Тепер рабін говорить, що вся вина в „лідерах“, які не схотіли використати вибуху національної зненависти селянства проти Москалів. Але ми запитаеться, чому ж рабін не зробив цього? Чи шанси Вінниченків і Шаповалів були більші за шанси рабіна? Ні, просто рабін „не був на Україні“, як з гордістю сам признається на 917 сторінці свого універсального журналу за 1937 рік, стверджуючи, що не може відповідати за події на Україні, бо на Україні не був. А чому не був про це рабін не пише. Йому видається це таким простим, що він і вияснити цього не хоче. Просто не був ось і все.

Не був на Україні в той час, коли так фатально бракувало людей, коли „свідомих Українців“ можна було на пальцях перелічити, не був на Україні, коли тільки починала творитися й ферментувати національна українська стихія, коли, як сам стверджує, нарастив „розпечений до білого психічний стан взаємної ненависти Українців і Москалів“ (817) і коли „сліпі й глухі були наші лідери“. Чому ж рабін сам не став „лідером“, чому ж не поїхав використовувати оцей „розпечений до білого психічний стан“? Аджеж не був рабін ані калікою, ані недолугим старцем, ані недозрілим, нікому невідомим, юнаком! Чому ж не зробив цього?

Ех, рабіне, рабіне! Від того „не був“ смердить звичайним національним дезертирством!

Отже за часів Центральної Ради рабін чомось „не був“ на Україні, але чомось за часів московського запроданця генерала Скоропадського рабін вже на Україні „був“. Був і сидів міцно на тепленькій посаді шефа пропаганди цього неfortunного генерала. Був заки існувала „тверда“ влада з німецькими жандармами й російськими офіцерами. Був кілька місяців, а потім, як тільки повіяли революційні вітри, він і собі знову повівся закордон. Чи від цього був не смердить також?

А що робить рабін потім? Чи він бере участь в визвольній боротьбі? Аджеж вже нічого не може стати йому на перешкоді? Аджеж немає вже жадних „орієнтацій“ на російську демократію, а є героїчна й суворі війна з Московщиною, є страхіття одчайдушної оборони решти державної території перед большевицькою навалю! Та ні, для рабіна ці часи занадто неспокійні, щоб він ризикував своєю шкурою. Рабін знову волисть „не бути“ на Україні. Він забирається аж в неутральну Швайцарію, де вчипившись

за марненьку посаду урядовця дипломатичної місії УНР сидить аж доки не вщухає війна з Московщиною.

Тільки тоді, коли війна вщухає він підіймає голову. На книжному ринку появляється його памфлет „Підстави нашої політики“, де рабін виявляє себе прихильником польсько-української концепції, виливає помії на всіх своїх політичних і особистих ворогів і... якимось безпосередньо по написанні цієї книжки рабін опиняється в Польщі.

Отже від кого смердить, рабіне? Від нас, чи від людини, яка за ціле своє життя була всім, але ніколи цим своїм життям для справи Батьківщини ризикувати не хотіла?

Заки рабін був тільки публіцистом, „людиною пера“, як він сам про себе писав, обурюючись, що хтось йому, „людині пера“ підсуває відповідальність за політику українського уряду, заки репрезентував тільки кавярняну божему—нікого з нас його біографія не цікавила. Але тепер рабін вже Мойсей, тепер він говорить про „невеличку кумпанію“ з якою він піде будувати Україну, тепер він основоположник, творець і керівник групи трагічних оптимістів, тепер він протиставляє себе всім, рішуче всім, навіть тим, що за Україну не вагалися життя віддати, а передовсім Найбільшому Сучасному Українцеві, який мовчазно впав за нашу невизволену Батьківщину під кулями московського чекіста — і тому тепер біографія рабінова нас повинна цікавити.

Бо тільки знаючи біографію рабіна і його методи, знаючи його „чин“ ми зможемо окреслити вартість його слів і істоту його „провідництва“.

Це розуміє досконало й сам рабін. Борючись з своє виключне місце провідника українського

націоналізму, він, немов Гоголівський Поприщин, похапцем намагається зшити собі пишну мантію з лоскутків свого кучого життя — все на те, щоб заімпонувати у гетті постаттю найсправжнісенького еспанського короля.

Він нічого не говорить, наприклад, про свою працю в соціалістичній „Коаліційній Раді“, в Києві в році 1906, де він, як український есдек, засідав вкупі з російськими та жидівськими соціалістами, організував жидівські боївки і з піною на устах виступав проти... антисемітизму*)!

В 1909 році в І числі органу соц.-дем. „Праця“ рабін писав:

„Ми (есдеки) повинні скрізь і всюди вияснити в пролетарських українських масах нашу тверду, принципіальну, виходячу з інтересів українського пролетаріату, позицію в національному питанні: повинні боротися з шовінізмом певних верств російської і польської суспільности, а також з всеукраїнством**).

І далі:

„Боротьба з всеукраїнством являється для нас конечною. Нашою ціллю є внести роздор в рідну хату, врізатися в дружній всеукраїнський концерт із своїм власним пролетарським барабаном”.

„В боротьбі української суспільности за національне визволення—пише він далі—український пролетаріат виступить не під синьо-жовтою корогвою всеукраїнства, а під червоним прапором революційної соціал-демократії***).

Про це рабін також не згадує. Ні! Він тільки скромно стверджує, що „бути інтернаціоналістом і перестати ним бути — це не

*) Див. „Наш Голос“, ч. 6—7. 1911. Стаття Донцова „1906 рік у Києві“.

**) Див. статтю рабіна „Політичний момент в Росії: і завдання соціалдемократії. Праця, ч. І, грудень 1909 р.

***). Ibid. ч. 2 Стаття „На черзі“.

така страшна річ"*) (Мовляв, йому рабінові все вільно й нічого не зашкодить!). Але зате він „геніяльно” використовує сучасність. Що б хтось не написав про рабіна і ось вже на сторінках його журналу правдивий лемент.

Прочитайте наприклад статтю рабіна „pro domo sua” в 12 книжці „Вістника” за 1937 р. Якийсь віршомаз написав в „Громадському Голосі” безграмотного вірша, якого закінчив словами: „за таку його (рабіна) балачку стукнути б йому у лоб” — і ось вже „палка”, „смілива” відповідь рабіна. Відповідь, перепоєна „шляхетним обуренням”.

„До цих погроз мені не привикати — пише у відповідь віршомазові „відважний” рабін.—Колись Сосюра кликав одного із співробітників ЛНВ-ка до ГПУ. Другий тогобічний письменник грозив російським ГПУ вже мені“. І далі: ~~„На цім місці заявляю, що погроз бандитів пера не боюсь, боротьби (sic!) не занехаю, а коли б прийшло до того „стукнення”, то всі бодай знатимуть з чийого „морального” благословення воно вийшло. За нього роблю особисто відповідальним — п. п. Матчака, Левинського і Стахова, в чийй газеті той хуліганський виступ анонімової каналії зявився“.~~

Закінчення вже цілком „ревелиційне”:

„Ціла зграя угруповань, концернів, часописів, і партій — може багато дечого осягнути в боротьбі з одною людиною, але одного їй не вдасться: змусити мене перестати пропагувати думки, які пропагую і які вважаю за слушні”.

Ця клясична відповідь рабіна говорить сама за себе! Нікому не знаний дурень присвятив кілька справді „рукоблудних” рядків, в газеті, яку читає — з десятків менше чи більше „ско-

*) Д. Донцов. „Вони й Ми”. Вістник, кн. 5 Травень 1936 р.

мунізованих" мамутів і рабін сквапно використовує це, щоб пописатися перед геттом новою автореклямною філіпікою. Мовляв, до погроз йому не привикати, стукнення він не боїться, боротьби не занехає і т. д. і т. д.

Словом—дивіться, дивіться всі, який я великий! Мене навіть стукнути хотять! Бачите, який я небезпечний, який я хоробрий, як я нічого не боюся! Ну і як же після цього мені не вірити й мене не слухати?

І гетто, яке що-місячно одержує до переживування пачку такої автореклямної жвачки рабіна знову вірить рабінові на слово. Рабін в гетті справді виростає на великого вождя, який цілим своїм єством підкреслює значущість своїх слів і виключність свого становища.

Але ми не належимо до гетта й нас не сугестіонує ціла ця автореклямна саламаха, яку рабін публікує час від часу на сторінках свого журналу. Нам йде про факти, тільки про факти. І ці факти є проти рабіна.

В одній своїй статті про Сталіна, рабін, порівнюючи Сталіна з Калігулою, писав:

„Півбоги не терплять конкуренції смертельних. Калігуля наказав привезти з Греції статуї найславніших мужів, постинати їм голови, а натомість настромити свою власну Калігулі... Отже де був Демосфен — його возглавив Калігуля. Де був Плятон — його возглавив Калігуля... Точнісінько так, як Сталін. Хоч він не краде тулова своїх конкурентів, але зате їх діла. Хто створив червону армію, Троцький? Ні, Сталін! Хто розгромив Колчака й Денікіна? Совкомандіри? Ні, Сталін! Хто навчив Леніна азбуки комунізму? Сталін! Хто по довгих розшуках відкрив зовсім незнамого російському народові геніяльного Пушкіна, — Державін, До-

стоевський? Ні, Сталін, Йосиф Вісаріонович Калігуля”.

Справді „півбоги” не терплять конкуренції. Не терплять її й рабіни, які одні-одніські викладають мудрість Божу. Точнісенько так, як Калігуля, Сталін і всі інші півбоги. Вони не тільки крадуть чужі діла, вони на власну славу dokonують зовсім нових, ще ніким недоконаних, діл.

Хто вів націю до війни з Москвою, хто перший кинув гасло чинної боротьби з ворогом? Петлюра? Ні, рабін. З ким тепер борються большевики, кого засилають на Соловки й нищать в своїх катівнях? Петлюрівців? Ні, ~~учнів рабіна українських селян, яких, бачите, рабін „навчив” своїми популярними статтями, вміщеними аж у Львівському „Вістнику”, аж з кавярні „Де ля Ше”.~~ Кого хотять вбити большевики, як найнебезпечнішого свого противника? Рабіна

І далі: Хто перший по Шевченкові підніс прапор трагічного оптимізму? Рабін. Хто по довших розшуках відкрив, зовсім невідомих Українському Народові, Шевченка й Лесю Українку? Рабін. Хто є український Моїсей? Рабін. З ким бореться ціла зграя угруповань, концернів, часописів і партій? З рабіном. Хто нічого не боїться, навіть „погроз бандитів пера”? Рабін.

Рабін, рабін і рабін! Дмитро Калігуля! Доктор Дмитро Донцов! Єдиний, найавтентичніший, універсальний лікар душ, цілитель болячок і провідник нації! Вже незабаром просто „любимий” і „геніяльний” вождь! Це тільки „обставини” склалися так, що він не був на Україні підчас революції й тому не міг творити армії, відповідати за політику українського уряду і навчити „дурного хахла” бути справжнім „фашистом”. Це тільки обставини склалися так,

що фашизм взагалі вигадав трохи раніше від нього оцей італійський мудрагель Муссоліні. Все це дурниці, які рішуче не мають жадного значіння.

Дурниці й те, що рабін колись був, як сам признається, „інтернаціоналістом“, що повставав проти націоналізму Олени Пчілки, що нападав в своєму часі на „жовто-блакитників“ так само, як трохи згодом, розстріляний вже тепер, славнозвісний московський підлизень Андрій Хвиля, що окреслював Українську Націю, як нарід бастард (байстрюк) і називав її *Zwischending*’ом*). Дурниці! Хіба йому не вільно змінитися. Хіба йому не вільно, наприклад, надрукувати апольогію Польщі, як союзника України на те, щоб потім від тої концепції відмовитися? Це іншим нічого не вільно — це інші, всі ті, які з ним не погоджуються, повинні залишитися такими, якими їх хоче бачити рабін в своїй розгарячкованій уяві. А йому, рабінові, йому все вільно!

Йому було вільно в своєму часі накликати молодь українську „викорінити цілком релігійність мас і релігію“, повставати проти „християнської етики“, бо, мовляв, християнська етика є тільки „каганцем, який утримує народні маси в їх скотським існуванні і помагає їм, не ремствуєючи, в покорі носити свої кайдани“, бо, мовляв, „скрізь, де підносилися руки для насильства і мордів ближніх разом підносилася рука в сутані, аби ці морди благословити“**).

Йому було вільно далі виступати проти „націоналізму наших міщанських публіцистів“ та „правого українства“, писати, що „цей рух (на-

*) Див. Дмитро Донцов. Нарід-бастард. Шляхи. Січень-лютий 1917 р. ч. 1 — 2, ст. 1.

**) Див. „прецікаву“ брошуру Донцова „Школа а релігія“. Львів 1910.

ціоналістичний) знайде в нас (есдеках) свого взятого ворога", стверджувати, що „нам прийдеться боротися з ним і проти його антисемітського і релігійного туману, і проти його націоналістичної демагогії”*)).

Підчас Великої Війни йому одному вільно було боротися з єдиною самостійницькою організацією українською — Союзом Визволення України — бути на безпосередніх послугах певних німецьких політичних кол. В інтересах цих кол йому вільно було інформувати шведську пресу (а через неї й російську), що начеб то” нема ні одної серйозної української організації, яка б домагалася самостійности і що Україна почуватиме себе шасливою, якщо до Австрії приріже війна більший чи менший кусок України”**).

Йому було вільно згодом вихваляти Центральну Раду (!!)***) на те, щоб потім від неї відріктися й піти служити не за страх, а за совість московському генералові. Йому було вільно відріктися й від цього московського генерала, на те, щоб нікому не служити. Йому було все вільно. Так, як тому жидові, якому тойра призволяє

*) Див. статтю Донцова „Праве українство“ в соціалістичному місячнику „Наш Голос“, ч. 3, 1911.

**) Про це в брошурі „Самостійна Україна“. Вид. С. В. У. Вецляр 1917 р., ст. 41.

***) Про це див. в статті Донцова „Українське *miraculum*“, „Шляхи“ (листопад — грудень. 1917 р.). Ось що між іншим писав він тоді про Центральну Раду:

„Коли взяти на увагу, що ці державні форми (Центральна Рада) вдалося імпровізувати протягом кількох місяців нації, визутій з великих історичних традицій, зведених до ролі парія між народами, спиханій систематично протягом віків до значіння хлопської маси — то все це здається якимось непояснимим міракулом“ (ст. 725). Слова, які набирають симптоматичного змісту в звязку з теперішньою кампанією рабіна проти Центральної Ради.

на все, коли тільки йде про його власний інтерес.

Тепер в 1937 році рабінові вільно навіть одверто й цинічно признатися в 12 книзі „Вістника” за цей же рік, що „Вістник ніколи не ширив і не ширить культу С. Петлюри”!

Ось що дослівно написав в цій 12 книзі наш „надзвичайний” рабін:

„Є в краю органи, які роблять рекляму гетьманичеві, чи був. гетьманові Скоропадському, — Вістника серед них нема.

Є органи, які роблять рекляму „гетьманові Розумовському” (вінже ж Макогон), або мають в його бюрі своїх кореспондентів, але Вістника серед тих органів нема.

Є щоденники й календарі, які з переконання ширять культ отамана С. Петлюри, видають брошури про нього, які містять політичні статті „петлюрівців” і стоять на їх концепції політичній, боронячи її на соймовій трибуні, чи в Женеві, друкуючи їх політичні твори, Вістник цього не робив і не робить.”(!)

Ви бачите, яка прекрасна, типово жидівська метода! Рабін не просто говорить про Симона Петлюру. Ні, він, так собі непомітно, ставить його поруч із... самим Скоропадським і самим Макогоном. Мовляв це все одне. Вістник не пропагує ні Скоропадського, ні Макогона, ні Петлюри.

Цей демагогічний швіндель — це вже остання квітка в барвному квітнику „метод” рабіна.

Для чесного Українця він не вимагає, зрештою, спеціальних коментарів. Але він набирає дуже підозрілого освітлення, коли брати під увагу цілість діяльності рабіна.

Так, дуже підозрілого! Бо-ж вся його діяльність, як він нас переконує, спрямована голов-

ним чином на боротьбу з розкладовими впливами Комінтерну.

І що-ж виходить. Вождя Української Нації, творця української мілітарної сили, апольогета безошадної боротьби з Московщиною, людину, що з її імям досі не можуть дати собі ради большевики на Україні, що її ім'я стало символом цілої визвольної боротьби Українського Народу—Донцов не признає! Донцов ставить це ім'я поруч з іменем московського запродавця Скоропадського й нікому ближче незнаного „таємничого“ Макогона!

Отже культу Симона Петлюри Вістник не не ширить. Але культ героя скандальних процесів, авантюриста Де Ля-Рока — Вістник ширить.

І культ... Тютюнника Вістник також ширить. Цю постать знаного українського авантюриста, типового отаманчика рабін сміє протиставляти постаті Вождя!

Признання рабіна, що культу Петлюри він не ширить і одночасне видання спогадів Юрка Тютюнника з дуже „хвалебною“ передмовою—це справді симптоматичне явище. Дуже цікаве явище!

Це саме і є Донцовщина! Та Донцовщина, яка гряззю закидає всіх конкурентів рабіна, для якої нічого святого нема, яка перед жадним національним авторитетом хилитися не хоче, брудне, нехлюйне, пристрасне гетто, що в своєму фанатичному засліпленні виє на кожного, на кого тільки покаже пальцем рабін і навпаки захоплено вітає кожного, на кого рабін схоче покласти свою чудодійну руку.

Бо хто такий був Юрко Тютюнник? Як він приготував, як він приготував той Зимовий Похід, що так трагічно скінчився „Базаром?“

Ось уривки із спогадів свідка подій, учасника „Базару“(*).

„Терпіла на недостачу організованості та солідності й внутрішня праця штабу—пише цей свідок про Тютюнника.—Його помешкання було завалене літературою агітаційною, різними паперами, тощо. Доступ до мешкання був цілком вільний і туди міг входити всякий, хто хотів. Ніякої контролю фактично не було. Треба мати на увазі, що водночас сама підготовка повстання уважалася „таємною“, бо дійсно багато залежало від того, чи будуть інформовані червоні про наші пляни. Міжтим у помешканні штабу вільно швендалися всякі торгівці цигарками, цукорками, зводили знайомства серед старшин і козаків, вступали з ними в розмови. Появилися раптом і якісь дешеві фотографі, які за дуже низьку ціну пропонували кожному фотографуватися. А таких знаходилося чимало, якщо не помиляюся, то й сам ген. Тютюнник. Щойно польська розвідка зацікавилася цими продавцями й фотографами та затримала декого з них, які оказались... большевицькими агентами. Але було вже запізно...

„Деяки старшини штабу також не виявлялися ані відповідними моральними прикметами, ані солідністю своєї праці в штабі. Десятки старшин, відомих самому ген. Тютюнникові, дні й ночі провадили на гулянках по кавярнях та інших спеціальних місцях Львова. Бували різні небажані ексцеси. В тому добачую я провини самого ген. Тютюнника“. І далі:

„Частини, що знаходилися під його (Тютюнника) керуванням, завжди визначалися своєю партизанською розгойданістю й безладдям, хоч під зглядом боєвим були добрі. Мав звичку ген. Тютюнник наближувати до себе й

*) Гриць Рогозний. Базар. 1934. Чернівці. Бібліотека „Самостійної Думки“.

„фаворитів“, яким усе якось сходило безкарно з рук у той час, як до решти він був часами дуже суворий. Всі ці прикмети ген. Тютюнника проявилися й у праці його штабу та в поведінці певної частини його найближчого оточення”.

Свідок розповідає далі, як голий і босий відділ у 1000 людей переіменував Тютюнник в „армію“, як біля цієї нової армії, немов гриби на дощі, зачали, з легкої руки фаворитів ген. Тютюнника, рости різні „штаби“, „інспектури“ та „референтури“.

Саме ці штаби, обози й ці фаворити генерала Тютюнника й загубили героїв, що впали на полях Базару. Загубили їх легковажність самого генерала, організація його штабу і взагалі та своєманітна партизанська розгойданість, яка аж надто була прикметна для Тютюнника.

І трудно сказати, чи генерал Тютюнник був героєм „Базару“, чи навпаки тим, хто свідомо провадив до компромітації цілої справи. Це не було вияснене й досі залишилося таємницею.

Не менше таємничою є справа втечі Тютюнника до Советів. Рабінові хочеться, щоб він це зробив в ім'я „підсти і свободи“. Але ми цього признати не можемо. Ніхто не знає в ім'я чого добровільно подався на Україну цей типовий авантюрист і анархіст, цей народний вчитель, що мріяв бути Наполеоном і про стратегію знав тільки з енциклопедії. Ми знаємо тільки одне, що на Україні він викладав тактику горожанської війни в школі „красних командіроф“, (в советській термінології це назив. „лекції по практичному бандітизму“) що був режисером фільму „Пілсудській купіл Петлюру“, де грав в найогидніший спосіб самого себе, як запроданця світової бур-

жуазії*), ми знаємо й те, що в Советах написав він „спогади“, в яких обплював цілі визвольні змагання свого народу, знаємо, що до його диспозиції в Советах були „сальонки“, авто й коханки і що йому там нічого не бракувало.

Що його розстріляли? Боже мій, сотки автентичних комуністів розстріляно протягом існування советської влади й без перерви розстрілюють їх далі.

Але де дані, що Тютюнника не вдалося „присвоїти“ й „використати“? Те, що він щось там колись сказав „невозвращенцеві“ Бесядовському? Що він може, ще перед своєю добровільною втечею, сказав щось там своєму особистому приятелеві, самому рабінкові?

Та що це кого з гетта обходить. Рабін „dixit“ і все в найбільшому порядку. На обріях появилась нова зірка, „найбільш вартісний тип військового проводиря“, „з гострим розумінням трагізму нашої доби“, „людина невсипущої енергії“, яку, мовляв, тільки „провокація і зрада у власній організації привели в руки Москви“.

„Зірка“ ця не загрожує рабінкові. Вона є мертва. Вона не є популярна. Її ім'я нічого не значить. Своїм ім'ям вона не обєднує жадних традицій, не репрезентує жадної духової течії. Отже... дається легко до зрозуміння, що ця „зірка“— учень самого рабіна. Пишеться за те, що вона перед часом загинула, що вона могла б щось доконати, але, але... і ось вам прекрасна оборона супроти тих усіх, які закидають рабінкові плюгавлення українських визвольних змагань і українських традицій. Ні, відповідає рабін. Ви бачите я не все плюгавлю. А тільки те, що дійсно вартє моєї „суворої“ критики.

*) Див. спогади Лазаревського, „Діло“, 23 січня, 1938 р. Між іншим за це Єфремов прилюдно відмовився подати Тютюнникові руку.

Та досить цих прикладів. Все це й так яскраво говорить за методи рабіна.

Рабін гальванізує трупів, щоб їх ще раз вбити. Рабін гальванізує ціле нехлюйне, валуїкувате, сердобольне й недержавне малоросійське, XIX століття, щоб його ще раз розстріляти. Гетто потребує видовища — рабін дає йому це видовище. Це його метода — цим він тримається в гетті.

Але не є видовищем для нас молодих націоналістів, зроджених в часах дивного й таємничого вставання нашої Батьківщини, не є для нас видовищем, ані наша історія, ані часи нашої визвольної боротьби, ані трагічні шамотання українського духа в тенетах жаских імперських умовин.

І наша дійсність не є для нас ані видовищем, ані ареною боротьби різних українських „конкурентів“, що зводять між собою криваві порахунки в ім'я „рабства, завісті і піщеваренія“, як сказав би Достоевський.

Ми свідомо протиставляємо себе донцівському гетту, його методам, його засобам боротьби, його способам інтерпретацій української сучасності, його бомбастичній, фразеологічній інтерпретації українського героїзму.

Критика? Ах, скільки було вже у нас „критики“. „Наша суспільність не зносить самокритики“, — пише Донцов. Неправда! Не тільки зносить самокритику, але любуються в ній. Прочитайте зогнилий, сифілістичний памфлет Вінниченченка „Відродження Нації“, візьміть цілий дорібок Шаповалівщини, оті всі „Ляхоманії“, „Вільні Спілки“ і т. д., візьміть і вдумайтесь в критичну частину „Листів до братів хліборобів“ Липинського, читайте Донцова „Підстави нашої політики“, того ж Донцова „Націоналізм“, перегляньте статті в „Вістнику“, зверніть увагу на статті

в „Новій Зорі“ й на книжку її редактора—„Галичина й Велика Україна“. Чи це все не критика? Чи всі ці автори займаються тільки бронзуванням нашого минулого й сучасности?

А ціла творчість Маланюка? Що це, як не типово-російське самоопльовування й самогвалтування. Як не своєманітна, „перелицьована на малоросійський кшталт“, Чаадаєвщина?

О, критика! „Критиків“ у нас ніколи не бракувало. В найтрагічніші моменти ходили по під вікнами вагонів Українського Уряду, різні „українські“ ес-деки і ес-ери, поплівували й поспівували:

„Ех, преславная Директорія!
Де ж вона, та твоя територія?“

Але бракувало саме „бронзування“, бракувало свідомого, ясного, відповідального за майбутнє ставлення до своєї сучасности.

В ім'я саме цього майбутнього ми здійсмаємо бій з Донцівським геттом. Здійсмаємо бій проти викривлювання нашого національного обличчя, проти пихи й чванькуватости ватажків, які нікуди, ніколи й нікого не поведуть, а тільки мутять та сіють роздор, щоб тим легше було лапати рибку в каламутній воді.

Не є страшне донцівське гетто нашим ворогам. Запевняємо шановного рабіна, що ніколи большевицька рука не підійметься на нього. Їм, большевикам рабін потрібний, як бактерія розкладу. Аджеж вони так само не поширюють і не поширювали культу Головного Отамана Симона Петлюри. Їм потрібне й гетто-пристрасне, сполохане, неспокійне, галасливе й балакуче українське середовище, розіджене власними сумнівами, зневірене у минулому, середовище захоплених балакунів, та ніколи людей чину.

Але донцівське гетто є страшне нам, усім

тим, що за словами Липи, девізою свого життя зробили — Мовчазну відданість!

Донцівське гетто є страшне, коли ми відчуваємо, як зростає наша усіх відповідальність за близькі вже роки, що грядуть крізь дим і гук гармат неспокоїної сучасності.

За роки конкретної, реальної боротьби за свою Батьківщину!

Там в тих роках значити будуть люди, що „їхні зусилля—прості щоденні зусилля, що вони самі тільки люди—прості, щоденні люди”. Селянин, якого відорвали від плугу й дали до рук рушницю, робітник який майструватиме мовчки біля кулемету, інтелігент, який оборонятиме честь свого військового мундуру й честь своєї державної традиції—всі, що зумітимуть мовчки підпорядкуватися наказам, вірити в своїх вождів і вмирати за Батьківщину. Всі, що зумітимуть бути відданими і вірними своєму Урядові! Всі, що не дозволять собі тільки критикувати, нарікати і обурюватися, а знатимуть одне — слухати! Жовніри! Козаки!

Їм потрібна не, хоч би яка талановита, критикоманська фразеологія. Їм треба вже тепер, вже завчасу дати легенду! Їх треба навчити вірити й вмирати, показати вже тепер прапори героїчних полків Української Армії, завести вже тепер в духове санктуаріум нашої визвольної боротьби, де переховуються трагічно-прекрасні згадки про інші жертвенні вмирання інших „простих” людей й де поруч тих людей виростає велична постать Вождя, що йому доля судила вмерти також прекрасно й просто.

Живемо в часах дуже близьких до часів середньовіччя, в часах коли так, як і в середньовіччі, в димі кадил, під сокирою ката, на кострищах святої інквізиції, в кривавих війнах і рабницькому безправі, виковується стрімка віра в

майбутнє, виростає шпилястий готик великої національної гордості, великого, святого національного горіння!

Аскети й святі ходять тихими кроками поміщанських задвірках безстилевого й неромантичного століття й нечутно навчають про нову криваву епоху, кличуть до крові й помсти за наругу над „невинним Дитятком”, за осквернений культ „Святої Діви”!

І на наших українських, пліткарських, журналістичних, задрипаних і дрібно підлих задвірках вже віє також вітер нової епохи, вітер нової святості!

Навіть у гетті задихаються!

У насиченій рабівським цинізмом, критикоманській, задушній, самозакоханій атмосфері гетта лунають часом дивні й тривожні голоси:

„Люди революції! Скажіть мені про революцію правду, або дайте легенду! Бо те, що ви виказали воно „все добре”, але що з тим робити, коли „думки і серце у вогні, а гостра туга у невпиннім зрості”? Дайте щось про те, як „пахли березневі дні 17 року”, як „дихала земля”, який „п'яний був вітер і сліпуче сонце”, як „кров гамарила в жилах” і як „билися серця цієї Великої Весни”!*)

Ці вірші належать перу молодого співробітника „Вістника”. Студента. Юнака, який революції не бачив.

Ці слова стають для нас певним симптомом. В цих словах щирість. Це слова людини, яка хоче мати відкриті очі, яка хоче дивитися і яка... напевно побачить!

*

*

*

„Щоб остаточно покінчити з вульгарним театральним розумінням героїзму—писав колись Жюль Ромен — треба було великої події, треба

*) Вістник кн. 7—8. 1937 р. ст.427.

було брутального противенства між героїзмом фронтових вояків, що є такий нетеатральний і літературою, яку продукували різні фахові нацькувачі (*bourreurs de cranes*), журналісти, повістярі, „ударні” поети, великоміські волоцюги, оті всі, що дали себе „покликати” до редакційних кімнат і наповняли батьківщину луною голосного крику й бомбастичних фраз”.

Великої події треба й нам!

Треба на те, щоб розкрилися очі у нашої молоді й щоб вона зрозуміла, хто справді веде націю, а хто є, за висловом Ромена, тільки „комедіантом героїзму” й „фаховим нацькувачем”.

(З приводу появи збірки Е. Маланюка — Земна Мадонна)

«Перемагають лише ті, що кохають,
— переможці це великі коханці».

Анрі де Монтерлян.

«І та розслабленість ледача
І серця й розуму і рук —
Безсила насолода плачу
Безсоромно плебейських мук».

Евген Маланюк—Земна Мадонна.

Творчість Маланюка, поета безперечно великого таланту й великої мистецької культури, що, за загально прийнятою думкою, репрезентує „сучасний український націоналізм“, хвилює українську літературну молодь впродовж багатьох років. В своєму часі захоплення Маланюком позначилося на творчості цілого ряду молодих поетів, і в українській поезії стиль „під Маланюка“, здавалося, починав вже пускати свої коріння. Одні сторінки Л. Н. В-ка приносили систематично, часом не позбавлені „горіння“, еляборати різних Дажбожичів, Левченків і т. д., що по своєму намагалися Маланюка переспівувати. Правда, в сучасний момент захоплення Маланюком трохи остигло. Задиханий ритм Маланюкової поезії і важкостравність його, одверто кажучи дуже специфічної й дуже ексгібіційної, „історіософії“ стрінулися в добі, що саме тепер настає, із зрозумілим протестом. Почала формуватися думка, що Маланюк—поет надто обмеженого діяпазону почувань, що в нашу сучасність він вже не може привнести нічого нового, що він не може збагнути потреб і спрямування нашого сьо-

годнішнього мистецтва, яке повстає в часах, коли суспільство остигло й коли неминуче настати повинно нове оформлення української духовости. З такою приблизно думкою виступив наприклад Юрій Липа, присвячуючи Маланюкові сторінку в своїйому есеї „Campus Martius”.

Проте, звичайно, коли дивитися на творчість Маланюка ретроспективно, коли брати під увагу несподівану й будь-що-будь блискучу появу його в часах, що настали безпосередньо по вгамуванні української революції — не можна не признати, що творчість Маланюка мала дуже поважне значіння для розвитку тогочасної української поезії та й взагалі для розвитку тодішньої української індивідуальности. В дійсність, що не цілком ще остигла від солодкової лірики Олесів — Маланюк прийшов настобурчений і бунтарський, приніс нове, для тих часів, що стояли ще так недалеко від границь недавнього етнографізму, відчуження України й новий круг емоцій, в який владно захопив українську літературну молодь. Його заслуга безперечна й велика в тім, що він змусив всіх нас звернути увагу на свій самітний, нестримний і бунтарський похід в українську літературу, що він брутально протиставив себе й свою творчість міцно-закорінений побутовщині і тій сльозливо-сентиментальній „стрілецько-козацькій” романтиці, яка починала вже витворюватися в нашій дійсності на румовищах революції. Його заслуга і в тім, що він не завагався показати нам візію ножа й бунту, дати нам відчутти шал своєї непогамованої і, здавалося, местницької крові саме тоді, коли нація й суспільство поринали в страшливій зневірі, саме тоді, коли стояв лише безнадійний лемент над просторами поневоленого краю. Його перша книга віршів — Гербарій — пахла кров'ю, дзвеніла кроками буряної епохи, що недавно проминула. Її „пе-

симізм" був поміркований, а втім і цілком виправданий. Проте, була в ній „весна і синь" і юність, що безперечно віщувала нове, потужніше окрилення автора...

Поява Маланюка була безперечно блискучою. І це не дарма совітська критика звернула на нього спеціальну увагу. Навіть своєрідна „публіцистичність" Маланюка, своєрідна „актуальність" його поезій — все це було потрібне. Нічого не значило також і те, що Маланюк, який виріс цілковито з російської культури (починав літературну працю в російській мові) привніс в свою творчість специфічну російську „історіозофічність", оте оперування історичними символами (у Росіян—Іван Грозний, Петро І, опрічнікі, Пугачьовщина, Стенька Разін і т. д. у нього—степ, хижацький схід, азійська далеч, Варяги і т. д.) яка так характеристично позначається в російській поезії. Байдужим було й те, що Маланюк запозичив у Росіян (Блок, Єсенін, Клюєв) техніку писання, конструкції й чергування мистецьких образів. Дійсність, яка сприймала Маланюка, була ще надто убога на справжню „українську оригінальність", надто підкреслена й стабілізована в малоросійському, культурницькому значінні.

Тим-то Маланюк, не дивлячися на те, що йшов в українську літературу з засобами до певної міри запозиченими у Росіян, все-ж був потрібний. Він мав безперечний талант, пристрасть, темперамент і, як новонавернений Українець—велику, творчу жадобу органічно злитися з блискучо відкритою Українською Нацією. Творчість його мала шал і амбіцію наздогнати за всяку цінну російську поезію (іншу в тих часах Маланюк ледве чи знав) і принаймні формально, технічно їй дорівняти, протиставляючися їй відчутим в іншій площині змістом. І це було добре... Доба, в якій він появився—сприймала все. Це була до-

ба, коли щойно починала формуватися нова українська індивідуальність, ґрунт багатий і родючий, коли кожне зерно, засіяне українською рукою могло й повинно було дати несподіваний врожай.

Але від моменту появи Маланюка в нашій літературі минулося багато часу. Саме може не багато, коли думати категоріями років, але дуже багато, коли розцінювати нашу культурну дійсність в площині зробленого, відчутого й осягненого. Безперечно наступила стабілізація поняття української національності. Відкрито й відповідно оцінено блискучий зв'язок нашої дійсності із змаганнями Українського Народу в перспективі історії. Розбудовано, з відповідним окресленням місць і встановленням принципу ґієрархічності при класифікації національних героїв, велику українську традицію. Створено категорії думання, й відчуття для української „еліти”. Знайдено нові ірраціональні форми вислову для багатого змістом українського етнографізму. Пороблено справді величні осягнення в найрізніших ділянках культури, — за десять років Українська Нація здобула те, що інші нації осягають протягом повільної й дуже довгої еволюції — осягнула шлях в історію й вікно для консолідації із світовою культурою. Не маючи власної держави геній Української Нації знайшов вислови для своєї многогранної й многоликої експанзії. Повстало нове суцільне поняття українського імперіялізму і української гордості — гордості расової, свідомості своєї переваги й оригінальності серед інших народів.

Наступили часи, що дуже можливо є початком справжнього „золотого віку” української культури, початком бурхливого й переможного походу української раси на нездобуту ще нами твердиню світової цивілізації, початком зрілого й

бундючного ренесансу в найширшому розумінні цього слова з усіма найскрайнішими, а проте найправдивішими „правдами“, що їх, можливо, понесе Український Нарід у заметіль європейсько-жидівського всесвітництва.

Оригінальний, паний італійським вином нашого відродження молодий есеїст М. Іванейко писав:

„Нині нам вже мало одного чорноземного ціцероніяництва. Ми прагнемо нового змісту молодого відродженого духа. Ми шукаємо броду, щоб перевезтися в наш зрілий ренесанс, в наше 16 століття, коли з хаосу перейнятих ідей і формальної освіти виступали ясно скристалізовані творці мистецтва, нової науки й модерної філософії: Леонардо, Мікель Анджельо, Рафаель, Галілей, Макіявель і Бруно“. *)

Безперечно витворився й витворюється далі досконалий ґрунт для нового, повнокровного національного оптимізму, виправданого в цілості навіть при умовині, фатального у своїх наслідках, існування московської окупації на Великій Україні. Останні 10 — 15 років — цебто саме роки, що починаються від появи Маланюка, на літературних обрях — були отже роками безперечного й для багатьох несподіваного українського ренесансу, що змагав нестримно до остаточного зформулювання поняття всеукраїнської культурної суцільности.

Певна річ, цей ренесанс повинен був бути слідний також і в літературі. Прийшла пора на новий тип письменника, що був би буревісником і віщуном нової епохи, на письменника, що, за окресленням Велса, який прикладав це до Кіплінга, „допоміг би розширити географічний змісл, передав вислови, потрібні до відзеркалення туги

*) М. Іванейко. Вітер. Л. Н. В. 1928, т. IX. ст. 35.

за дисципліною, саможертвою та організованим напруженням".*) У нас такий тип письменника мусів би використати всі досягнення останніх років культурного напруження Української Нації, перевести критичну розцінку своєї дотеперішньої творчості й підпорядкувати свої „органічні”, „стихійні” почування великим потребам нового всенародного мистецтва.

Один із визначніших українських критиків Яків Савченко, крізь творчість якого навіть і в совітських умовах пробивається суворий патос українського відродження писав в одній своїй статті:

„Письменство своїми засобами й методами відтворення й конструювання світу, своїми ідейно принциповими позиціями, світоглядом і світовідчуванням, нарешті своїм загальним запасом матеріальних фактів, не може бути меншим і вужчим хоч би за пересічний рівень свідомості і організаційного озброєння на інших ділянках історичного процесу”**).

Сучасний процес формування української духовності повинен позначитися в літературі саме тими-ж прикметами, якими він вже позначився на інших ділянках культурного життя. Те, що зроблено в науці (хоча б відкриття гордих і напружених „біографій” великих українських постатей — Хмельницького, Орлика, Мазепи, хоча б зформулювання життєпису й творчості Шевченка) повинно бути зроблене і в літературі. Простий і ясний „княжий” стиль нашого відродження вимагає нової синтези органічних ірраціональних українських почувань.

Згаданий нами на початку Юрій Липа в своїй незвичайній, глибокій і чистій книжці „Бій за

*) Цит. за статтею Андре Моруа: «Редьярд Кіплінг».

**) Яків Савченко. Мертве й живе в українській поезії. Життя й Революція.

українську літературу", присвяченій саме питанням завдань нової української літератури перед лицем нової української дійсності так формує ці завдання:

„Тепер, по століттях, ритм раси повний не-терпеливості, звертається до своїх творчих одиниць по нову, різнородну, многоджерельну „Правду“, правду власного обличчя, правду нового висловлення себе. В тім плистиме власним руслом і українське мистецтво”.

Далі він говорить:

„Уже тепер можна відчуті в цьому письменстві мельодії в новім ритмі. Вони неспокійні, а одночасно певні, скромні, а одночасно войовничі, лагідні, а одночасно повні найбільших, майже надлюдських амбіцій нашої крові, повні туги найбільш самотної великої раси в Європі”*.

Стільки говорить Липа.

В його яснім, прозорім і суворім бажанні відчуті могутню українську літературу є саме щось з цього всеукраїнського ренесансу, який барвисто й нестримно гряде на всіх ділянках нашої культури.

А втім за його словами стоїть його власна літературна діяльність, яка дає йому здається таки перше місце серед поетів нашого молодого відродження. Він бо найбільше чує нового українського Бога, що „обходить” сувору Ссфію, диктуючи нам: — Вояки! Українську скоріте стихію!” Він бо найсильніше хоче „вознести знамено святого великого краю” і згуртувати навколо себе тих, „хто має суворі очі і уста затиснуті міцно”. Проте, його теоретичні міркування і його, не цілком ще відчута й неналежно оцінена, літературна праця зростаються справді з „практикою” нашого молодого літературного життя.

*) Юрій Липа. Бій за укр. літ., ст. 89.

Поминаючи цілий ряд „несподіваних”, та всеж дуже прикметних для всенационального ренесансу літературних „з’явищ” на Великій Україні, тут у нас на еміграції і в Галичині виростає й простує свої крила новий літературний „молодняк”. Ідуть поети рука в руку, немов завадіяцькі безжурні „тремпи” з оповідань Джека Лондона. У всіх розсміяні обличчя, споловілі на сонці чуприни, очі повні життя й радости. Їм хочеться моря, весни, кохання, вони хочуть здобувати, мандрувати, віддихати свіжим повітрям і дивитися на сонце. Всі вони бундючні, закохані в своїй добі і своїй батьківщині. Всі вони вчилися по школах, що походять від великих предків і що Україна найкращий, найбагатший і найоригінальніший край. Для них нема сумніву „бути, чи не бути” — вони існують, ходять, кричать і сміються.

Ольжич співає про далеких полінезійців, про „рев військових пісень”, про „бронз” і „камінь”, про „лицарські гордині” і „усміхнене юнацтво”, Косач мріє про конкістадорів, про „південний вітер” і „горді прапори”, у Антонича шумить молоде вино весни, Кравцеву ввижаються дороги й пластові походи, Мосендз пише про барвисту „мапу”, про шляхи, якими йшли Пізарро, Колумб і Польо, „ржуть осідлані коні до куряви невідомих доріг” в віршах Романа Завадовича, перед Юрієм Кленом встає Кортес і „золотопере царство Монтезуми”, Гординського хвилюють порти, шум моря і японський дреднавт, а Дригиничові сняться вітрильники, матроси, Джава й Суматра.

Це ті юнаки, ті брутальні „Сагіби”, що можуть іти здобувати Індію, ті, що їх з охотою прийме в свої ряди кожна армія, ті, що, говорячи словами Редярда Кіплінга, зуміють „стрічати тріумф по поразці і мати відвагу в той час, як

всі інші цю відвагу вже загубили". Це ті майбутні старшини, бундючні, поривні, сміливі й ширі, зарозумілі й добрі, брутальні й лагідні, без яких не може існувати жадний державний лад і жадна, навіть найбільш антимілітарна, й „демократична” цивілізація.

Вони „лаштують шоломи і підв'язують мечі”, Вони хочуть „пити корінені вина, одягати шкурятиний панцир і тримати в палаці варту” (Ольжич). Вони „чисті, вмивані кров'ю живих” (І. Калинів). За імя своєї батьківщини вони потрапляють пити лише „боевий хміль” (Мосендз). Вони говорять про „святі щит і меч дідів” (Чернява), а рівночасно вони сучасні. Є в них, уживаючи вислову Савченка, „патос епохи, патос будівництва, патос філософічного ствердження своєї дійсності”. („Мертве й живе в українській поезії”).

Вони не самотні, ні! До них з великої України, співаючи про „загартовані сонцем вітрила”, відгукався Влизько, десть із Дарданель, писав свої радісні вірші совітський моряк Голованівський, Юрій Яновський марив про „фрегати”, про „веселі дні”, „вино на палубі” й „бразкіт зброї”. І так само, як і у них вставало „грізним світанням зоряне Ельдорадо” в неоцінених ще вповні баладах Марка Вороного...

В дитячих роках вони не плакали над сентиментальними історійками і ніхто їх не примушував задумуватися над долею всесвіту. Ні, вони ходили на фільми з американськими бандитами й весело перепливали ставки в старих бочках від дощової води.

Звичайно вони мужні й звичайно, в наслідок своєї мужности, вони саме й посідають той „дар активно протиставлятися фатальності оточення”, що, за думкою Жюль де Готіє характеризує лише волевий і героїчний тип людини.

Тим-то вони й відповідають епосі нашого

відродження, епосі українського ренесансу, що, всупереч всім сподіванням і всім надіям ворогів Українського Народу, здійснюється нестримно й могутньо над широчінню цілого, тепер тільки вповні відчутого, краю. Епосі, коли більше ніж коли встає, за геніяльним окресленням Липинського, „найсміливіша, найсильніша своїм завзяттям і розумом лицарська Україна”!

.

Саме в світлі цих уваг (може трошки за довгих, проте необхідних для розвитку наших думок про творчість Маланюка) приступаємо до оцінки останньої книжки Маланюка — Земна Мадонна. Книжка видана в році 1934. Маємо отже перед собою не автора, що здобув собі таке, а не інше місце в українській літературі в минулому, лише автора, що претендує на голос в українській сучасності.

Тим-то задаймо собі засадниче питання. Чи книжка цього автора, що безперечно був в своєму часі поетом своєї доби і міг бути тоді навіть „репрезентантом українського націоналізму” відповідає теперішньому ритмові відродженої Української Нації? Чи в віршах цього автора, на якого все ще при звично дивиться наш літературний світ, є хоч натяк на ту, за термінологією Липи, „нову правду”, по яку звертається до письменника наша відроджена раса, на ту суворість, гордість за приналежність до своєї нації і оптимізм, що характеризує кожний ренесанс, в тому числі, річ зрозуміла, і наш український?

Відповідь наша згучить просто: — Ні!

Доба, в якій починав свою творчість Маланюк була, запевне, добою зневіри й занепаду. Була там не тільки розпач від програної визвольної боротьби — було страшно за те, що Нація Українська може не зуміє виправдати свого недавнього героїчного козацького напруження в ді-

лянці нової впертої, послідовної праці для формування свого національного ідеалу. В тій добі Маланюк був потрібний. Все-ж він приніс не будь яку віршову культуру і цілий ряд нових емоціональних висловів, що могли стати „темами до думання” для українського загалу.

Але доба, в якій живемо тепер — це доба ясности й певности за майбутність свого народу. Страшливий іспит перед лицем історії ми витримали. Крізь дим від недавніх згарищ напружено й гостро змальовується суворе обличчя нової дійсности.

І в цій дійсності Маланюк-чужий!

Загнаним вовком приплентався він в наші яскраві часи з часів тривоги й буревіїв. В нього осмалена шерсть, тіло ціле в ранах, він скавулить і зализує гнойні язви, блискає на всі сторони переляканими очима і виє нерозумно й несамовито на „ніч з кривавим місяцем” (9) на „дикий вітер, та чорний степ” (38).

Ночі для нього страшні, дні безнадійні й не-радінні. Навколо нього лише земна земля—рівний безкрай суходол, „нескінчена Сагара” (68)... Над цим суходолом жадного ширяння — тільки кров і смерть — життя зливається з землею, поринає в землю. Запах смерти є запахом Маланюкової землі...

О, ні! Маланюк не змінився. Навпаки, він ще гостріше відчуває ті часи, коли „так страшно людське серце билось, в устах страшний кривавивсь крик”, коли „так близько чувсь подих смерти” (39). Його огортає ще більший жах. Він біжить, тікає, затуляючи вуха й замикаючи очі перед візією страшливого минулого. В своєму засапаному бігу він не відчуває, що все навколо змінилося, що на рясно политій кровю землі виростає нове життя, що грядуть часи зовсім відмінні, що навіть трагедія програної ви-

звольної боротьби й нового поневолення інакше переломлюється в психіці сучасного покоління, що це покоління хоче Кіплінгівських героїв і мужньої реакції хоча б англійських старшин в недавньому прекрасно-британському фільмі „Бенгалі”.

Жах Маланюка нас не жахає. Його тривога нас не переконує. Зокрема тепер, коли, повторюю, все стало певним і ясным коли процеси думання української еліти відбуваються в кориті цілком скристалізованих національних емоцій, коли на всі історичні події і явища нація поставила і ставить далі свої штампи, коли, для прикладу, немає вже хаосу визвольної боротьби, а є суворя послідовна війна, що її вела з Москвою героїчна українська армія, очолена своїм великим вождем Симоном Петлюрою, коли далі немає „половецько-татарсько-запорожського” хаосу й бешкету нашого минулого—а є, зорганізована, і кожним школярем яскраво відчута, українська історія з князями, королями, гетьманами, з відповідною класифікацією героїв Нації і стабілізованим зрозумінням логіки розвитку історичних подій від найдавніших, княжих часів аж до наших днів.

„Де-ж є тепер у нас Дике Поле? Де ті простори?”—пише про Маланюка Юрій Липа, зачудований упертою повторністю глухих на сучасність Маланюкових образів і викривленістю його „історичних перспектив та пейзажів”.

„Нема тепер Дикого Поля,—відповідає він,—Його вже давно поділили між собою кремязні осадчі, нема глухих просторів, а густість населення там не рідша рід пруських земель, та й цивілізація не нижча від земель Варшави”.

А далі, окреслюючи своє вражіння від цілоти Маланюкової творчости, він говорить про нього:

„Шалений птах з кривавими очима, шугає

просто вниз—у Вальпургієву ніч хаосу, в дисгармонію степових буревіїв, в дикий полин повстань і зрад“.*)

Він добачає в Маланюковій творчості лише один „мотив тривоги й безголовя“.

Учитель Маланюка і визначний український дефетист д-р Д. Донцов написав колись недоведену дефетистичну річ про „козацьку націю“, для „краснаво словца“ називаючи її, за повчальним прикладом польського короля, „бестією без голови“, *bellua sine capite!*

Тяжко не прикласти цього „геніяльного“ будь-що-будь вислову до автора „Земної Мадонни“—книги нерозумної й несучасної, збірки віршів, як це побачимо пізніше в першій мірі розкладових, невинуватених автором „горінням“ і великим автором талантом—книги, що замикає собою в загальному підсумку три попередні книги того-ж автора, написані в тому-ж дусі — отже книги, що говорить не за випадкову, лише за вперто-послідовну лінію авторового викривлення.

Bellua sine capite!

Бестія, що не має очей, що ніколи не бачить світла, що завжди поринає у темі, що їй замкнені всі шляхи до кращого, що захлинається власною кров'ю і може тільки проклинати!...

Але полишімо тимчасом ці уваги і спробуймо детальніше розібрати останню збірку Маланюка.

Перше, що в цій збірці нас вражає — це, зрештою повсякчасне для Маланюка, але цілком вже незрозуміле в цій останній збірці, виданій аж при кінці року 1934, сплебейщення і опльовування символу України. Україна для Маланюка виступає завжди в образі розхрістаної, всіма гвалтованої повії „розкрита, розхрістана плоть“

*) Юрій Липа. Бій за українську літературу, Ст. 46.

(25), „рабиня, що кожному, хто схоче, віддає дике тіло й мертву душу“ (49), що „під смаглим монгольським лепом“ ховає заражене „проказою тіло“ (38), „покритка“, що в лоні носить „монгольське байстря“ (75) і т. д.

Йому малюється „лоно голе, що випинається з-під ганчірок“ (55), в історичному минулому він бачить „не бій лиш борсання жіноче під тучним тілом варвара гидкого“ і „пристрасть гвалту п'яну“ (62).

Це нестримне хоробливе бажання уявляти собі „фізіологічно“ історичні процеси і поганьблювати божевільними візіями якихось „містичних coitus'ів“ святе ім'я своєї Батьківщини довело поета до того, що на сторінці 66-ій своєї збірки вміщає він цілий вірш, присвячений „копуляції“ України зо всіма можливими й неможливими українськими ворогами. Починається цей вірш таким „патетичним“ запитанням:

„Хто гвалтував тебе? Безсила,
Безвладна, п'яна і німа
Неплodну плоть, убоге тіло
Давала кожному сама“...

А далі наступає цілий потік запінених і масних „блюзнірств“.

Є тут і „розпуста на розпутті“ і „новія ханів і царів“ і „сонні пестоші султана“ і „байстрюча мати яничар“ і „Приська гетьмана Петра“...

Не знаю, що думав Маланюк, коли „виригував“ (інакше цього назвати не можна) оці слова. Але знаю одне, що сучасному Українцеві напевно дуже тяжко й дуже болюче запізнаватися з такою „запашною“ інтерпретацією української історії.

Болюче й нестерпно вислухувати йому далі оті всі „прокляття“, якими по жидівськи пристрасно жонглює Маланюк в своїй маніякальній, патологічній ненависті до України.

„Клянущу“ (12), „Проклинаю“ (50), „Будь про-

клята", „Клянущ Тебе", „Будь ялова" (51) „В твоє лице вихаркую прокляття" (50) „Прокляттям, прокляттям ця назва" (65)...

Чимось справді сіоністичним, задушним, може знову надто „фізіологічним" віє від цих слів Маланюка.

Само собою насувається запитання. Звідки ці „прокляття?" Чи може дадуться вони відчуті в площині того раптового припливу ненависти до української стихії, яку відчували і Куліш, і Франко, і навіть Шевченко?

Але-ж ні! І Куліш, і Франко, і Шевченко були справді самітними. Їх ненависть йшла по лінії великої, творчої, героїчної й розумної любови до своєї Батьківщини. Їх „ненависть" була тільки хвилимовим упадком сил, вичерпаних в несамопитій боротьбі супроти непоборної дійсности. Зараз же вони здіймалися й без песимізму, радісно, з великою вірою і аскетичним запереченням себе самих приймалися за невдячну, творчу, обраховану лише на далеке майбутнє, працю.

У Маланюка справа складніша. Це не хвилимовий упадок сил. Це загальна лінія його творчости. Це спосіб висловити себе. Це його стиль. Це Маланюківщина! Поза ненавистю він просто не може знайти себе. Його „любов" непереконлива. Це трік, технічний спосіб для того, щоби ще сильніше виявити себе згодом в ненависті. До України—єдиної „коханки" на сторінках своєї книжки—простує він з бичем садиста і з слюнявою огиддою всіх прикмет російського мазохизму: „Звивається й корчиться тіло під бичами нещадних образ" (9). „Так страшно пахне кров і піт" (43). „І даремно благають смерти перепалені болем уста" (38)...

Це майже „фізіологічний акт", відбутий з огидою, з болем, з криком розпачі і мукою нелюдської насолоди десь в важких підземеллях хо-

робливо-понурої, чорної фантазії. „Все малює моя малярія, фантастичний фатальний біль” (53). Ця чорна фантазія, чорна пристрасть, нездорова фізіологічність повсюди. В образах—голі жіночі тіла, брудні, опалені звірячим вогнем пожадання, „спітніла похіть” (43), „гнилою раною—уста” (43) У „чорному степу” жіночі тіла підлягають „мертвому, (некрофілія?) звірю” (76), „відьма сотниківна, мертва й гарна” напуває серце „чорним ядом” (15). Чорне серце і чорний кольор, багато чорних ночей, безнадійна чорна мертвота. Кольор пиратських прапорів з кістками й мертвою головою. Кольор вигнанців, проклятих власним суспільством.

Цей „чорний ритм”, це „чорне дихання” зумовлюють, запевне, не менше чорний і безнадійний песимізм поета. І цей „процес” у нього чисті „фізіологічний”. Це наслідок нестерпних мук, хоробливої україноманії, пожадливих, похапних актів „самогвалтування”. Це „патологічно” зовсім зрозумілий стан... Це охлялість замученого візіями своєї фантазії параноїка.

Ніч для нього „як тортюра, як сказ” (9), „Небо безоке й зимне”, (16) „простір сліпий”, (14) „Німа земля заснула цвинтарем” (14), „Зима співає жалобним гимном” (16), Сонце освітлює „безсилу тишу летаргічних століть” (37), „осінь глуха і зимна” (55), в грудях у нього „порожнеча болю” (24), роки проминають для нього „карою” (68), його дні „втомлені”...

Ідуть „чорні хмари” (30). А він „мов окаяний причаївся і жде” (30). Нічого, нічого вже для нього не залишилося. „Руїна. Руїна. Як фатум, як вирок. Назавше. Навіки. Крізь вир поколінь. І жадного сенсу і жадної міри на тричі покараній, клятій землі” (54). „Ніч, морок, самота,—вигукує він. — Не зрушу, не двигну. На марне. Все дарма” (11). „З обличчям в розтерзаних язвах,

з очима в кривавім тумані" (65) борсається він у власному духовому безсиллі, заводить „диким древнім монгольським виттям" (37), кидається й падає, горить, здіймає в проклятті руки, „напружує набряклий кровю зір", вдивляється й нічого не бачить. З запінених уст видається молитва: „Боже, Боже!" (38). Він вже просить смерті (38). Ні, він не витримає!

Один польський публіцист писав якось в своїй рецензії на книжку Савінкова — Конь Вороной: „Побачимо тут цілий екзотичний окремий світ почувань. Побачимо духовий хаос перестрашеної варварії і всі прикмети російського сатанізму, який раз отулює себе плащем мелянхолії, а згодом з насолодою поринає у крові, раз журиться найбільшим питанням існування людини на землі, згодом тішиться своїм безмежним цинізмом. Так, живучи в комедії чи трагедії найскрайніших контрастів, цей російський чоловік „вие з болю" і ніколи не знає, кому врешті піддатися: Богові, чи Антихристові". (J. Wasowski. Wielkie czasy, 97).

Книжка, яку рецензував польський автор, була написана Росіянином!

Я думаю — читачеві буде ясно, чому ми навели саме цей уривок з його рецензії.

„Хаос перестрашеної варварії і всі прикмети російського сатанізму“.

Саме російського!

...І тут підходимо до кульмінаційного пункту нашої статті.

Маланюк не Українець! Українська мова, Україна і українські історичні перспективи, все це тільки зовнішня шкаралуша, крізь яку постійно, хоч і несвідомо проглядає кирпате й примітивне обличчя „перестрашеної московської варварії". „Не рідний—вигукує він—небіжчик рідний край!"

Справді не рідний!

До України прийшов він з типово російсь-

ким світовідчуванням, „причалив до України”, як говорить Липинський про іншого, спорідненого з ним духом Українця, „з московсько-азіатських берегів”. Сприйняв і перетворив своєрідний російський месіанізм, що починається завжди з самоопльовування, а кінчається бунтом проти цілого світу („дебошірїть по рускі”—за висловом Достоевського) саме в ім'я колись опльованої, а тепер несподівано звеличеної своєї батьківщини.

Що йому Бог, Україна, національні й вселюдські святощі! Для заспокоєння бунту своєї плебейської, варварської крові він на все може наплювати, все проклясти. Згодом він може істерично кричати: „Ні. Не вірю. Не вірю. Не вірю. Буде. Буде. І будемо ми...” (81). Але це ніяк не доведено й не виправдано його творчістю, де надто багацько „російських” мук „самобічеванія” і надто мало „української” віри.

Сидить в нім Леонтєв й Достоевський не менше як в кожній іншій людині, отроєній російською культурою. Сидять Карамазовські спроможності „всьо совместить” — від ідеалу Содомського до ідеалу Мадонни, сидить врешті неповздержливий суто Бакунінський анархізм.

Тим-то невинправдано, по російськи згучить його: „ще летітиме мертво й голо над Москвою наш буряний спів...” (61).

Бо-ж це ті самі настрої (тільки „перелицьовані”), що здіймалися хоча б у Достоевського після пекучого й ганебного самогвалту і самоопльовування—настрої непримиренної й невинправданої ненависти до Європи—що оформилися потім в також недоведенім, „мертвим і голім буряним співі” полків Будьонного: дайош Варшаву!

Це все звідтам, від Росії!

Звідти прокляття, звідти чергування ненависти й любови, звідти „містичні” садизм і мазохізм, звідти хаос і шал, і розуміння рідної історії в площині „Пугачьовщини” та „Разіновщини”.

Навіть образ жінки — України, повії і блудниці, що виступає у віршах Маланюка не оригінальний. Де-інде прихильний рецензент Маланюка Юрій Клен пише про нього на сторінках „Вістника”*):

„Так само колись для Блока його „Незнайомка” приймала риси мадонни, повії, жони, Русі; та сама багатоликість, яка в іпостасях своїх стверджує цілковитий паралелізм образів у обох поетів; ті самі татарсько-скитські мотиви, та сама есхатологічна тема у „Візі” що своїми образами через Блока сягає аж до Вол. Соловйова”.

„Спільність з Блоком — пише він далі — ще яскравіше документується цілим циклом „Кармен і Беатріче”. Подібність — говорить він — не тільки в спільній тематиці, а в стилі, ритмі і образах”.

Від себе додамо далі, що на збірці Маланюка в цілості позначається не тільки спільність з Блоком. Тут є й Гумільов (це ще добре) і Ахматова і Єсенін**) врешті є в цій збірці надто підозріле „зрозуміння” для тематики й ритму... російських романсів та співанок Вертінського. Ті сні про „горбату наречену” (40) про „довгі руки й бліді долоні”, про „каре футро і карі очі” (16), треба визнати, є дуже, „симптоматичні”. А вірш „ти стояла у білім завої, воском плакали білі свічки” (42) вже цілком просто нагадує Вертінського: „Ваші пальці пахнуть ладаном”. В кожному разі виріс він з того-ж психічного клімату.

Молодий французький письменник Люї Мартен — Шофіє, в своєму, написаному, з великою бравурою, й до речі цілком „нефранцузькому”, есеї „Orgueil, vertu rare” (гордість — рідка

*) Вістник. 1935, кн. 3 ст. 231,

**) Пор. хоча б «Інтермеццо» на ст. 16, дуже близьке Єсенінові і ритмом, і настроями, і своєрідною мемуарною споглядальністю, і врешті тлінним запахом правдиво-єсеніновської меланхолії: «Невесела слава, чужина і самотній крик»...

чеснота), вважає за прикмету „комплексу нижчости” акт помсти в „якомусь вибухові ослабленої особистості”, щось, як „невилікувально хворий, який вбиває в спину лікаря ножа”^{*)}).

Невилікувально „хворий на Росію” Євген Маланюк робить це з Україною — кидається на неї з ножем за всією наукою своїх російських вчителів.

Прокляття Маланюка саме в тому, що він за добре знає Росію, за міцно вріс в її ґрунт і що занадто тяжко йому від неї відірватися. Його трагедія—це трагедія морального скалічення, це боротьба з самим собою, з тими злими „російськими” силами, які виринають в його душі й формують почування ненависти до рідного краю, це безмірно трагічне змагання зрозуміти незрозумілу йому, юну й чисту епоху українського відродження. Це бунт супроти всього, що не лежить на лінії його неукраїнського відчуття, супроти „світлости”, „суворости” й „мужности”—отже бунт саме в ім’я свого „комплексу нижчости”...

В молодих українських „гордих” часах, що починають вже віддихати „панським”, з княжої, руської доби завіяним повітрям, в часах відродження нових мужніх і лицарських чеснот, в часах задивлених в стрункість минулого—він, „що,—як сам каже—народивсь між орачів” не пан, лиш ґеніяльний раб, „тільки ніж, замість мечів, скермовує добі в безносу морду” (94). На руках його ще тепер „зрадницька кров” (81), а над життям його „кара на горло”.

Пятнадцять років, що були для нас роками невинної праці над створенням нового українського Бога, проминули для Маланюка безслідно. Ці роки не дали йому почути світлого співу „українських янголів”, не вбрали його в барвисту й романтичну одіж української сучасності.

^{*)} Louis Martin — Chauffier: „Orgueil, vertu rare” VU. Nr. 369. 1935 р. ст. 461.

Лиш темний демон спокуси й пихи пущеного на волю раба — нашептував йому на вухо слова, що млосно й жаско пахли кровю, бунтом і смертю.

З тими словами йде він і далі в сучасність.

Голий, чорний, „незугарний і страшний“, „вишпеканий лихом і викоханий у тьмі“ (27) дзвонить цей сучасний Квазімодо на сполох, калатає в дзвін, задихується, хрипить, проклинає, плює й казиться в своєму „непримиренному лютому гніві“ (27). Ось-ось сконає, видушуючи з волохатих грудей, де бється „чорне серце“, останні прокляття, але непогамована звіряча живучість знов здіймає його на ноги і знов, немов Марко Проклятий, немов Вічний Жид, з криком біжить він кудись у тьму, в хаос, в кльоаку, „на дно, де чорний людський діл“ (9), знов перед ним „вовкулаки, харі, звірі, личини“ (12) і нестерпна візія ним самим розіпятої Батьківщини!..

Поет глухих інстинктів, талант увязнений в тенетах власного трагічного тіла, Прометей, прикутий на все до землі ланцюгами російського духа—він мабуть себе вже не переборє. За ним немає легких кроків молодости, а є „зеніт“ і „спів невчасного полудня“ (62).

А коли так, коли він не матиме вже сил на те, щоб здійнятися у височінь і спромогтися на нові, гідні свого великого таланту, вислови всеукраїнської правди, коли йому так, як Святополку Чеху в „Піснях Раба“. вже „трудно стримать біль і линуті до хмар“, — то хай же українська сучасність відкине його, як поета невластивого своїй епосі, хай на все забудуть його ті з молоді, що дотепер розкривали книги його віршів з пієтизмом для його високої мистецької культури.

Геній, чи тільки талант—однаково. Йому не місце серед тих, яких „величчю своєю, а не брудом притягує до себе українство“ (Липинський).

(З приводу книжки Ю. Липи: «Українська Доба»)

Ця невеличка брошура особливо займає нашу увагу. Вона бо є продовженням тих боевих статей Липи, з яких зложив він свою, голосну вже, книгу, присвячену обороні української духовости й великості української раси. Є вона блискучим підкресленням ідей, які Липа вже здавна проповідує — шуканням дороги до „свого Великого Збірного Українця“, до джерел власної раси.

Брошура ця, як продовження „бою“ Липи за українську духовість, — спрямована своїм вістрям проти „окислителів“ минулого й сучасности України. Цим іменем Липа називає тих українських інтелігентів, що „поступають, як гістеричні діти, що готові нищити все довкола себе з таким трудом здобуте батьками“, що йдуть до української дійсности не як „висловники найглибшого в народі“, а як „самохітні хірурги, запаморочені кабінетники, параграфісти й впиті начитаністю дервіші мозку“. Ці інтелігенти творять атмосферу духової кислоти, де „важко знайти гідність одиниці“ й де „затрачується потрібна духова традиція“.

Їх характеризує „незадоволення з осіб, подій, не якесь сильніше почування, не порив, не вольовість, а так собі причіпкова нетерпимість, нехлюйне призвичаєння мозку“.

Вони мають свою методи. „Батьком її — пише Липа, — здається був перший український інтелігент Пантелеймон Куліш, далі провадив цю традицію Драгоманів, останньо цвіте вона в доктринерських органах української преси“. Мето-

да ця така: „Береться, як абсолютну правду якусь абстракційну доктрину, порівнюється з живим організмом і, не узнаючи його органічності, картається й карається до схочу. З одного боку „іслямофільство“, чи „козакофобство“, з другого Кулішівське „народе без пуття“. З одного боку „абсолютний динамізм“, з другого Донцівське розливність, дриглястість, сахарінова любов і т. п.”.

Найцікавіше те, що серед окислителів української дійсності знаходить Липа й Дмитра Донцова.

З точки погляду боротьби з „духом кислини“ брошура Липи це безперечно відповідь на книгу Донцова „Наша доба й література“, це відповідь також на статтю того-ж Донцова „Ми й вони“, вміщену в травневому числі „Вістника“ за 1936 рік.

Отже в своїй брошурі Липа одверто виступив проти Донцова. Саме проти Донцова, як особи, як одного з найвизначніших українських окислителів, проти Донцівських метод, проти Донцівського способу інтерпретації української дійсності, проти самої ментальності Донцова.

В своєму виступі Липа, як завжди стриманий коректний і суворий, його удари тонкі й майстерні, в нього над Донцовим перевага такту й расовости.

Він признає заслуги Донцова, талановитість його „прегарних, зухвалих статтів“. Він об'єктивний. Його об'єктивізм — це об'єктивізм сильної людини, Липа не істерик, він не лементує, не скликає кагалу, не жестикулює, не притягає за вуха своїх спільників для оборони своїх ідей. Він самітний і в нього щляхотна постава вояка, що вміє цінувати прикмети мужности навіть у свого ворога.

Тон Липи спокійний, стиль його злегка згірдливий, злегка іронічний, Липа знає чого він хоче, в чийй обороні стає, його випадки дошкульні але шляхотні, він дотримує всіх правил фехтунку, не забігає з-заду, просто й сміливо сприймає удари, він не хвилюється, йому стає віддиху, він витримає до кінця.

На тлі цієї характеристики змальовується постать його супротивника.

Ні, Донцов саме не має тої стриманости й расовости, яка ціхує Липу. Це чорна південна людина, з непогамованою жестикуляцією, з браком міри, з несамовитими вигуками, з властивою всім занадто південним і занадто темношкірим „манією грандіоза”. Він мальовничий, кольоритний, мстивий, маніяцьки-впертий, по жидівськи пристрасний, по східньому вразливий.

Як абісинський войовник він підогріває себе криком, тріскотом бубнів, полум'ям і димом факелів, з ножем в зубах він кидається в атаку, витріщує очі, нищить все, що на його дорозі, зупиняється засапаний і бачить, що загнався за далеко.

Він любить кагал, вулицю, позу. Коли на нього нападають, він скликає всіх, щоб були свідками: „Дивіться, дивіться, черговий напад на Вістник! Чергова провокація!” Він борониться так, як борониться жінка. „Ні, в нього немає фалшивого волосся, він не носить корсету, в нього правдива шовкова білизна, він ніколи не зраджував свого чоловіка!” Все це брехня. „Хай не шириться баламутство”. Це інші зраджують своїх чоловіків, він подає прізвиська, дати, місця, він захлескується в своїй спліткарській помсті, він порскає слиною, він забуває про все, він готовий опублікувати інтимні листи, розповісти про інтимну розмову, витягнути з гробу власних батьків і поставити їх за свідків своєї „цнотливости”. Він самозако-

ханий, дрібний і вразливий. Він носить в своїому серці тисячі образ. Він не простить найменшого критичного погляду на себе. Він кричить: „геть з мого дому!“, так само, як кричить істерична жінка, коли їй хтось скаже, що в неї закоротка сукня.

Він завжди мав слухність, він ніколи не помилявся, навіть тоді коли був популяризатором Скоропадщини, навіть тоді, коли повставав проти „всеукраїнства“ і „синьо-жовтої короги“ під своїм марксистським псевдонімом Дмитра Чорного.

Все це брехня, брехня! — гукає він в юрбі розагітованих ним гімназистів, які, так як він, не знають куди виладувати свій „абсолютний динамізм“.

Конфлікт між ним і Липою мусів повстати вже давно. Аджеж це конфлікт двох рас, двох світовідчужань, двох характерів і двох відношень до своєї батьківщини.

Але конфлікт цілком назрів шойно тоді, коли Липа видав свою прекрасну книжку „Бій за українську літературу“.

„Вістник“ похвалив Липу стримано, крізь зуби видусив кілька загальників і більше до цієї книги не повертався.

Проте, від цієї книги вже було цілком ясно, що розрив Липи з Донцовим неминучий. Липа виявив себе передовсім як небезпечний конкурент, Липа насмілювався вийти поза зачароване коло тих можливостей, які „тринадцять“ років тому накреслив для своїх співробітників всеукраїнський вождь, папа і основоположник фашизму Дмитро Донцов.

Цього вже було за багатько.

Один мемуарист пише про „незмірну, хоробливу амбіцію, на яку безперечно хорував Махно, що не виносив жадної конкуренції і навіть

натяку на неї. Ніхто мовляв не сміє, не може бути грізніше, ніж він, батько Махно!"*).

Безперечно саме в такій амбіції Донцова треба шукати джерела його виступу супроти Липи.

Використавши неопублікований відчит Липи, він скvapно поставив Липу „поза групою співробітників Вістника", поступивши з ним точніsenько так, як поступив із своїм конкурентом Григорієвим батько Махно.

Ріжниця тільки та одна, що Липа не тільки ухилився від стрілу Махнівського нагану, (чи то пак Донцівського), але на атаку відповів контратакою, видаючи свою блискучу брошуру „Українська доба“.

*

*

*

„Українська доба — говорить Липа, а не інша, не наша, що це слово так часто стрічаємо в назвах жидівських газет“.

„Бачимо гурток „наших", що хоче робити експерименти над Україною, бачимо людей, що в ім'я особистих амбіцій, або й просто інтересів калічать саме поняття її. Бачимо людей, що не рахуються з нічим, а передовсім з гідністю української духовости“.

В аспекті цих міркувань і повстає Липа проти Донцова.

Він закидає Донцову брак довір'я до української раси, знання її потреб і зрозуміння її покликання.

Він пише, що „Донцов не трактує України, як історичного організму, який розвивається", що „змістом слова „український" Донцов ставить тільки абсолютний динамізм і досі нічого більше“.

„Донцов є абсолютно неісторичний — пише

*) К. В. Герасименко, Махно. Историк и Современник, кн. III. Берлін 1922 р.

Липа. — В одній із своїх статей в „Шляхах” він окреслив Україну, як „нарід бастард” (байстрюк), механічну мішанину двох сусідніх народів, і більше до окреслення української раси не вертався. Для Донцова неважним є вхопити, уняти українськість аж до її органічних, тисячолітніх глибин, як відновителів традиції гуннів на Угорщині. Цікавим є теж те, що в „Націоналізмі”, найбільше ефектовним творі Донцова, що трактує про дух української еліти і ділить її розвій на два періоди — провансальський (квієтизм) і фавстівський (динамізм), властиво не вказано деж границя між тими періодами? Не згадано цілком за переломові роки, криваві роки 1917 — 1923! Можна подумати по прочитанні цієї винятково неісторичної, книжки, що чинна боротьба за Україну починається лишень від оголошення книжки Донцова, і що до появи голосу Донцова існував лишень квієтизм навіть в роках 1917—23. Це власне і є та механістична доктрина застосована до органічної України.

Така доктрина, це — не зміст духовости, це — лишень метода. Це — неспокій без гієрархії і без звязку „з ґрунтом і предками”, без того, чого вимагають расистівські теоретики від Морраса аж до Розенберґа”.

„Неспокій без гієрархії, без звязку з ґрунтом і предками”!

В цьому саме і є Донцовщина, або скорше в цьому саме і є Донцов і ті Донцовенята, яким він „тринадцять років тому поставив домагання”.

Переходячи з табору до табору Донцов шумить своїми пиратськими прапорами, сіє неспокій, ламає фронти і перелітає на своїх тачанках з місця на місце, часом блискучо розторощить ворога, часом бе по своїх. Динамізм, абсолютний динамізм!

Цитований нами мемуарист писав про Махна: „він відчуває скажену радість дивлячися на загин квітущих міст. Його очі горять захопленням від вибухів тяжких гарматніх набоїв на вулицях міста”.

А де-ж традиція — питається Липа. Де переломові роки „криваві роки 17 — 23”?

Ні, Донцов нікого і ніщо не визнає поза собою. Недарма він походить з тих земель України, де розгортав свої „геніяльні” операції незабутній батько Махно.

Українська нація — нарід байстрюк, бестія без голови, українська дійсність це „поле абсолютного квіетизму”.

Нікого, поза ним, нікого перед ним. Леся Українка. Шевченко, ще два-три прізвиська.. Все знівельовано і обеднано під проводом Донцова. Всі, як пише Липа, лише „принагідні ілюстрації його доктрини”, „своєрідні виконавці за вказівками формулки”. Донцов нічого не знаходить в минулому, нічого не шукає. Він не відкрив Хмельницького так, як відкрив його Липинський, „він не прочуває, не хоче прочувати творення духових підстав нації” так, як прочуває це Липа. Для нього мертві великі й кремезні княжі часи, для нього не існує, оживлене тисячами непомітних героїв, бурхливе море козацької історії.

„Можливо що він (Махно) — пише той же мемуарист — йшов лише за своєю потребою бути всюди першим і просто не зносив поруч себе тих, що могли б чим-небудь вибитися перед ним”.

Донцов хоче все починати від себе, стати альфою і омегою українства, відкинути все те, що не було звязане з його особою.

Тому він органічно не сприймає минулого, тому негує часи революції, тому видає свою кошмарну, ганебну книжку „Підстави нашої політи-

ки“, тому не може добачити великого національного вогню в роках українських визвольних змагань. Тому врешті він, ведучи свою „антимосковську“ лінію реклямує лише себе і ні словом не згадує про Того, Кому завдячує можливість писати про „нашу добу“, про Того, з Чийм іменем звязана вся активна боротьба України, Чие ім'я ще й досі гремить і переливається кровю на українських степах. Один раз тільки він написав про Нього статтю з нагоди Його трагічної смерті, де окреслив Його смерть, як смерть „тої, чи іншої людини“ й більше до цієї теми не вертався. Симон Петлюра був за великий конкурент для нього, щоб він міг собі дозволити на цитування Його імени.

Конкуренти! Всі біографії визначних українських людей є конкуренційні. Конкуренційним є українське минуле, і недавня доба визвольних змагань, де люди насмілилися пролити кров не за рецептою Донцова. Конкуренційною є поява визначних патріотів (Іван Липа), що ще перед війною вірили в самостійну Україну, конкуренційною є кожна найменша деталь, що могла б позитивно освітити Україну і справу українську без співучасті його, Донцова.

Це фатальне, нерозумне відношення до рідного минулого, це замовчування найблискучіших часів української історії, часів що тільки одні зродили ту „нашу добу“, про яку так багацько пише Донцов, обнижує вартість ідей, пропагованих ним, робить з нього спекулянта й комівояжера, що привозить до рідного краю прибіки високовартісних закордонних товарів лише для власного збагачення.

Характеризуючи Донцова, пише Липа: „Україна не може бути засобом для абстракції, хочби й блискотливої і гордість Українця зроджена власне тими занедбаними Донцовим великими ро-

ками не приймає доктрини безцільного динамізму”.

Гордість Україця — скажемо ми — вимагає від людей, що беруться формувати українську психіку і стають в позу вчителів та провідників народу, позитивного, повного любови, а не зненависти ставлення до рідного краю. „Wódz każdy — писав колись Пілсудський — wszystkie wątpliwości zdusić w sobie musi i zachować dla siebie, a dać innym pewność siebie, siłę wytrwania w najcięższych chwilach”.

„Від Донцова-полеміста—пише Липа—читає жде будівництва духових підстав... змісту слова український і українська доба... шукає в нього за позитивним окресленням української сили...”

Нічого цього не знаходить. І читає починає розуміти, що цілий час стояти оберненим очима на змальований Донцовим захід і побожно дивитися як завойовує чужу Абіссинію, чужий Муссоліні, хапати із скавулінням охляпи чужої мудрости і в той же час смагати самих себе стисло за прикладом Чаадаєва, нищити всіх українських „конкурентів“, які „не можуть бути грізніші“, ніж він баткко Донцов — це річ негідна сучасного Українця. Це шкідливе теоретизування, це „mauvais genre“ доробкевича, що влаштовує собі зовнішнє життя за прикладом недосяжних для нього „великих панів“, що нагромаджує без системи чужі бронзи, порцеляни, портрети чужих предків і оправлені в золото й шкуру книжки в чужих незнаних йому мовах, і врешті під тягарем усього цього мотлоху затрачує власне обличчя, губить ті нитки, які звязують його з власною землею і з кровю його предків.

Розправляючися з „малоросами“ різних відтінків і епох пише Донцов в своїй статті „Коли вмирає легенда“ (Вістник. Кн. 4. 1936 р.):

„Убійники своєї легенди й творці чужої! Вороги рідного фанатизму й герольди імпортованого!“

Це окреслення, що ним він характеризує своїх ворогів, можна прикласти й до нього самого.

Чи не є убійником своєї легенди і творцем чужої Донцов, який видає брошури про Гітлерів, Муссоліні, Ляроків і Штейнів і нічого не згадує про героїчні постаті українського минулого? Чи не є він убійником своєї легенди, публікуючи статі Мухина, стягаючи з педесталу великого українського історика, обливаючи болотом епоху визвольної боротьби, з дбайливістю жандармського слідчого витягаючи всі, нікому не потрібні, бруди, колишнього рослинного „імперського“ життя і врешті реклямуючи себе самого, як взір до наслідування для молодого покоління. О, це останнє, реклямувати себе, творити легенду з себе самого — це він потрапить досконало. Він скvapно винотує, все, що тільки про нього пише совітська преса, він пригадає читачам, що про нього 30 років тому говорив Мілюков він опублікує в своєму органі кожний похвальний лист на свою адресу, він навіть скромно й непомітно вмістить в одному із своїх видань карикатуру на себе, він розреклямує найдрібнішу критику на свої писання, як нечуваний напад на великого й заслуженого провідника народу, він напише, як він „ставить домагання“, як по довшій перерві по Шевченку він перший і його учні підносять прапор „трагічного оптимізму“ і як він впливає на „формовання думок співзвучних елементів обаноли кордону“.

Так він реклямує себе і тих що з ним.

Але тисячі мертвих домагаються не реклями, а признання. Тисячі суворих вояцьких рук витягаються до української душі й хочуть, щоб

вона прийняла ту кров, якою вони зросили рідну землю. Нація потребує культу героїв, Українець, що виріс підчас визвольних змагань не хоче тільки одного словесництва, ні, його не пройме, не захопить розрекламований Донцовим поет, що мав щастя бути сотником Української Армії і що все ж скиглить про „горобину ніч“ нашого лихоліття, ніч „зневаги, гвалту й мук“. Може це й правда, що перед тим, як будувати, треба „викорчовувати, виполоти й вичистити місце“, але не можна цього робити з азійтським розгоном, з хижістю сарани, яка все до щенту зїдає, не можна цього робити тільки для одного „спорту“, мовляв „козь рубіть так уж сплеча“. І власну будову треба будувати з власного матеріалу на рідному ґрунті й на давніх фундаментах, треба знаходити власних архітектів і виконати власними простріляними тілами ті рови, що ними поорало українську землю безкриваве й бездіяльне ХІХ століття.

Кожний козак Української Армії може запитати автора памфлетів на українську революцію, автора книги про „нашу добу“:

Де ж ти був, цивільний шуре, тоді, коли ми проливали кров. Чому нічого про тебе не було чути тоді, коли греміли гармати.

Ти сидів тоді закордоном, пив віденську каву, займався сплітками й інтригами і лаштував свої плюгаві, мстиві особисто, памфлети на „простонародню республіку“, за яку ми лягали трупом.

Ти не підставляв своєї голови під кулі, і ти взагалі ніколи не працював активно для держави, яку ми творили, ти вийшов на політичну арену вже тоді, коли стих брязкіт нашої зброї.

Тепер ти пропагуєш чин для чину і говориш про „невеличку кумпанію“, з якою хочеш починати будівництва України. Але ти нічого не

говориш про нас і про тих, що нас вели до бою. Ти нічого не говориш про ту правдиву Україну, яка ще й досі бореться за ту ідею, за яку боролися ми з імям нашого Вождя на устах.

Ти не маєш нічого святого, бо ти нічого не здобував кровю. Ти не звик нікого шанувати, бо ти ніколи не ділив свого життя із товаришами зброї. Ти, короткозорий цивілю і газетяре, сіяти вмієш тільки неспокій і анархію і коли б ти був серед нас, ти запевне створив би власний загін і ніколи не схотів би скоритися військовій дисципліні.

*

Кінчаючи свою брошуру про „українських окислителів“ пише Липа:

„...Не справа подробиць і слів, а справа діл — важна... Замість причіпок до мрій і слів, шукаймо консеквентних чинів і ділання. І знайдемо їх всупереч усім бідьканням української кислини. Бо український чин часто є мовчазний. Відкиньмо заслону неприхильности. За нею побачимо мовчазну відданість.

„Мовчазна Відданість! Нарешті маємо в сучасних Українцях крім інтелігентського теоретизування інший виразний духовий елемент. Він є ціхою щоденного українського життя. Він іде в парі з негативними елементами і є їх шляхотним запереченням, підставою гордості.

„Окислитель бундючно підкреслює: „дійсно владні натури були в нас тільки вісімсот літ тому“. — Ні, відповідає Мовчазна Відданість, ще недавно падали такі Українці. Чи ви добре пізнали їх? Чи ви, теоретики, в грязі й крові боротьби відділили те українське, що — тривале, безсмертне? Чи в своїх працях в імя особистих відрухів і нашвидку позичених тео-

рій ви не відкидали змісту нації, — крові і за-
слуг?

„Вгляньмося в силуетки довкола, в тих, що приймають життя в його цілім трагізмі і вірі, а однак мовчазні, спокійні, витривалі: недавно армія, тепер церква, кооперація, еміграція, сучасне село, нове місто, — скільки їх тих Українців, сірих, незнаних, небалакучих, але опромінених поезією служби своїй расі! Проходять життя без слів. Вмирають, може встигнувши тільки сказати перед смертю (як сказав один галицький старшина, вмираючи на тиф десь коло Вінниці): „Щож, умираю спокійно, — я виконав все те, що до мене належало“.

Стільки говорить Липа. Вірою в нову Мовчазну Відданість Українця, яка не піддається темним намовам українських окислителів він кінчає свою брошуру.

Не для розколу й не з особистих міркувань (як це у нас часто робиться) він написав її.

Він написав її, як „людина своєї раси“, що хоче служити їй „опромінений поезією“ цієї служби.

Він поставив тільки точки над „і“ над тими фактами і зявищами нашої дійсности, над якими новий тип Українця вже давно мусить задуматися.

Нам мало що доведеться докинути до цієї брошури.

Хіба тільки одне: — тут при кінці висвітлити остаточно і наше становище до Донцова та Донцовщини, поставити kropки над тими питаннями, які ми не раз порушували на сторінках журналу „Ми“.

Мусимо ствердити:

Ми не виступаємо проти тих ідей, які Донцов кольпортує на нашому ґрунті, ми виступаємо лише проти самого Донцова, проти його

шкідливого темпераменту, проти того Донцова, що намагається власною автореклямою і рівночасним пониженням всіх т. зв. „конкурентів“ піднести себе на постумент вождя, проти Донцова „гієни“ (вжіймо раз його словництва), яка жерує на політичних трупах (Драгоманов) і мертвих (Грушевський), проти Донцова сліпця, який не може бачити в Україні нічого позитивного і який велике й глибоке питання українське звести хоче до нахабної формули: „Україна c'est moi“.

І врешті виступаємо проти Донцова спекулянта, який, немов перський шах свої ордери — видає патенти на націоналістів і патріотів, очернює, або обілює людей і все тільки через те, що став випадково власником журналу.

Тільки через те, бо ніколи памфлетист, хоч який би він був здібний і блискучий не може стати всенаціональним авторитетом, не сміє зайняти становища провідника нації.

Зокрема тоді, коли власною біографією і власним чином свого життя не може довести, що служив своєму народові, а лише те може довести, що ціле своє життя служив собі самому і своїй особистій кар'єрі.

З М І С Т.

ст.

Вступне слово	V
Лемент у гетті	1
Поет тьми і хаосу	43
Боротьба з кислиною	64

1606

БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНСЬКОГО
ДЕРЖАВНИКА

СВЯТОСЛАВ ДОЛЕНГА

127

ДОНЦОВЩИНА

